

Kőbányai János

A Nyugat zsidó kérdése

A Nyugat mint magyar zsidó elbeszélés

*Nyugatnak eszmelángja
Fűződik az agyamba,
Nyugatnak jelszaváért
Hevül rajongva a szívem.*

*De mégis öntudatlan,
Titokban, álmaimban
Az elveszett hazába
Még visszasír a lelkem.*

*Bénuljon meg a jobbom,
Tikkaðjon el a nyelvem,
Ha téged, Jeruzsálem,
Valaba elfeledek.*

Ignotus: *a 157. zsoltárhoz.*
(Izraelita Magyar Irodalmi Társulat
Évkönyve, 1895)

Mi az: irodalmi, vagy kulturális folyóirat? Különböző műfajú, funkciójú szövegek közös fődolapok közé foglalt antológiája? Különböző korú, fajsúlyú, ügyet képviselő írók műveinek közös edénye? – amely azonos címmel a címlapján és meghatározott tipográfiával bizonyos időszakonként jelenik meg?

Ezek is érvényes felszíni vagy formai körülírások. Azonban a meghatározás lényege egy adott történelmi időhöz kapcsolódik – ahhoz, amelyet a folyóirat meg kíván ragadni. Mégpedig univerzális igénnyel, s a lehető legreprezentatívabb mélységben és szélességben. A megragadás mozzanata *sollen* (kellés) célzatú, tehát nemcsak a pusztá *sein* (van) feltárására igyekszik, hanem e két funkciót pulzáló dinamikában egyesíti – a cselekvés-változtatás irányába lendítve a folyóirattal kapcsolatos valamennyi megnyilvánulást. A folyamatos feltárás-előrehaladás egy *ügy* köré hegyeződik és kristályosodik ki, a szintén folyamatos párbeszédformában – ennek teremt keretet és fórumot a folyóirat.

A dialógus két pólusú: a körön belül a társadalomról a legkülönbözőbb formákban gondolkodók között zajlik. A folyóirat (a szerkesztői révén) magának a diskurzusnak a megteremtésére vállalkozik: témái kijelölésére, majd a benne résztvevők kiválasztására – megszólaltatására, beszédhelyzetbe juttatására – valamint a köztük folyó beszéd moderálására, s majd ennek az előhívott szellemi anyagnak a gondozására, artikulálására, dokumentálására és archiválására. A párbeszéd másik ága a megcélzott olvasóközönséggel (közösséggel) folyik – térben és időben függetlenül a megjelenés koordinátáitól. Ugyanis a folyóirat (a példányai, de leginkább maga a sorozata) mint egy rádiumrudacska osztódik, él és hat tovább az idők (a kultúrák) végezetéig, ha a saját jelenében reprezentatív módon töltötte be a hivatását.

A folyóirat egyben egy igen tagolt, sok részből, sokfajta anyagból összeálló „mozgó ünnep” ceremóniája, vagy statikusan nézve: épülete. A mozgásban lévő dialógust a folyóirat struktú-

rája súlypont szerint rendezi sorrendbe, illetve egyes témák (rovatok) köré. Mindez sokféle területen, sokféle műfajban és sokféle tudás és szakértő mozgósításával történik, de ugyanannak a célnak a szolgálatában. Nevezetesen, hogy a társadalom mozgásait megragadja, kanalizálja ama ügy köré, amelyet – mint cérnát a tű fokán – az ügy perspektíváján keresztül próbálja átvezetni és beleszóni a társadalom gondolkodásába.

A folyóiratot szerkesztő hozza létre. Olyan gondolkodó, aki mások tollával ír, olyan komponista, aki egész zenekart szólaltat meg, akkor is – és ez nagyobb művészet –, ha minden zenész (szerző) a saját partitúráját maga írja és játssza. Noha a szerző úgy éli meg, hogy saját kútfejből és elhatározásából alkot, pedig ebben jelentős szerepe van a szerkesztő kezdeményezésének. Szerepe és felelőssége. Ugyanis a felfedezéstől, a fórumra invitálástól kezdve, majd a rendszeres (szinte szülői) törődéssel, folyamatos kritikával kíséréssel, a megrendelésekkel, s majd a befogadás megszervezéssel és a kánonba emeléssel igaziból ő játszik – persze ezért szinte mindig konfliktusokkal terhelt – a szerző membránján. S nagyobb áttételeken keresztül az ízlés, a trend, a saját karizma tudatos felépítésével azokat is a karmesteri pálcája alá rendeli, akikkel még vagy már nem került személyes kapcsolatba.

Tehát a szerkesztő központi (királyi) szerepet játszik a folyóirat sorsában, a tartalmát és a hangzását illetőleg egyaránt. S ha a folyóirata egy ország társadalmának a meghatározó médiumává, vitafórumává képes emelkedni: ez a szerepe és felelőssége meghatározódik, s a miniszterelnökhöz lesz hasonló, akinek a kezében összpontosul a hatalom a szellem területén. (Míg a legtöbb politikai vezető hatalma megszűnik a mandátuma után, s nevét és intézkedéseit csak az annalesek őrzik, addig a meghatározó fórum szerkesztőjének munkája örökérvényűen kimerevedik, s szervesen beépül[het] a kultúrába.) Ilyen hatalomösszpontosulás csak diktatórikus lehet. Jó folyóiratot csak diktatórikus módszerekkel lehet csinálni. (Ahogy államot is vezetni – ha hagyják.) Mindaddig, amíg a folyóiraton belül, vagy új folyóirat-alapítással – azon kívül (de az ellen-kivonulás tényével, mégis azon belül) egy új nemzedék, egy más súlypont, egy más ügy előtérbe állításával meg nem dönti ezt a hatalmat (diktatúrát): ez az ügy/cél határozza meg a folyóirat irányát. A kér-

dés abban áll, hogy ezt a hatalmat milyen intenzitással, milyen társakat verbuváló, meggyőző intellektuális (sőt: fizikai) erővel, s meddig tudja egy szerkesztő/ügy befolyása alatt tartani? Ez a fordulat már kívül áll a szerkesztő személyes befolyásán, mert ez az adott, és darab ideig sikeresen megragadott és reprezentált kor a történelem dinamikájától függ – amelynek a szerkesztő épp azzal köszönhetette a hatalmát, hogy kihívásait és igényeit felismerte és beteljesítette. Az azonban leszűrhető, hogy a felsorolt okok miatt általában egy meghatározó szerkesztő egyéniség dominanciájához köthető a folyóirat ügye/célja/iránya. (Mint minden hasonló csoportosulásé. S csak a legritkább esetben fordul elő – s ha igen, akkor az intenzitást kivételessé hatványozva –, hogy két, vagy több ilyen formátumú egyéniség dolgozzon egy műhelyben egy célért és ügyért – egymás képességeit kiegészítve.

Miből állnak a folyóirat-épület elemei?

Az egyik leglényegesebb váza – az anyagi háttere – legtöbbször rejtve marad a kutató előtt. Hasonlóképp az előfizetők, az olvasók száma és társadalmi rekrutációja is. Ezekre sok adatból lehet következtetni vagy akár visszakövetkeztetni a folyóirat tartalmából és stílusából. Némkülönb a harcaiból, s a szellemi környezete reakcióiból. Mindez arról tudósít, hogy a folyóirat képviselte ügy milyen indíttatású és minőségű társadalmi támogatottságot élvezett a korban, amelynek megérzékítésére és befolyásolására vállalkozott. Azaz: milyen társadalmi rétegek irányították az egész társadalmat egy adott ügy/szempontra mentén tárgyaló közdiskurzust. S ennek a társadalmi rétegnek vagy „presser group”-nak milyen mozgástere és kezdeményező ereje volt az adott korban.

Lényeges a folyóirat vizuális (fizikai) imázsa is. Szinte minden számottevő folyóirat képes érzéki dimenzióban is megjeleníteni szellemi tartalmát. A papír minősége (szaga), s a tipográfia szinte egyenértékű az üggyel és üzenettel, amit a folyóirat megtestesít.

Tartalmi és műfaji tagolódásában a folyóirat sokat örökölt az újságból, amiből saját maga is megszületett. (A legtöbb szerkesztőt is a napilap iskolája szülte és nevelte, s – ha szinte kivételként nem – e tény a folyóirat mindig megszínylette.) Így a folyóirat számait az élén legtöbbször a napilap gyakorlatából átvett, az ügy exponálására, fókuszálására szánt publicisztika vezeti fel. S még az sem új kezdeményezés –

mert ez is a napilapban alakult ki – ha ez a vezér-írás: vers. Ugyanis a politikai költészet (Ady életműve rá a legplasztikusabb példa) ezt a mozgósító, az összes többi írás ízét meghatározó és át(föl)értékelő funkciót tömörebben és érzékibben tudja teljesíteni.

Ehhez kapcsolódik a folyóiraton belül a szépirodalom funkciója. Ha a folyóirat igazán jelentős, akkor a már említett szerkesztő – szerző egymásra utalt viszonyrendszere révén olyan műhellyé válik, amelyben a primer szépirodalmi műfajok – vers és próza – képesek megtestesíteni az „ügyet” – mind tartalmi, mind pedig esztétikai/nyelvi formában. A ráción felüli attraktivitást a művészet emelkedettebb és érzéki hatásával lehet elérni, inkább, mint a primer probléma-felvetésekkel – ezért esik a fő súly az esztétikai reprezentációra.

E funkció alá rendelődik a többi műfaj és rovat. A szépirodalmi reprezentáció problémáinak sokrétű megtárgyalása esszék, tanulmányok folyamatában zajlik, de leginkább az irodalmi természet rendszeresen minőségi és legitimációs pecséttel ellátó könyvrecenziók révén – ahol természetesen azok a művek és szerzők kerülnek előtérbe, akiknek a munkái részletek vagy alkotó elemeik formájában éppen a folyóirat fórumán jelentek meg először. (Megsokszorozott legitimációt nyújtva így az ügynek és a folyóiratban lanszírozott képviselőinek.)

A nem a folyóiratban megjelent, vagy nem annak a vonzás(ügy)körében tartozó munkák megtárgyalása (vagy éppen hangsúlyos kihagyása a megtárgyalásból) egyben kijelöli azt a hatalminak is mondható pozíciót vagy arra való igényt, amelynek a folyóirat megfelelni kíván a maga ügyével és helyi értékével, az egész társadalom szellemi térképén. Magára adó folyóirat kora minden jelentős szellemi reprezentációjáról nyomot hagy, s hozzá teszi a maga álláspontját. Ezért a könyvkritika/szemle rovat tehát messze túlmutat egy-egy munka, vagy művészeti ág megítélésén. A legtöbbször az először folyóiratban, majd később könyv formában is megjelent művek körüli diskurzus valójában az ismétlés-sulykolás mozzanatának számít, a kánonképző folyamat meghatározó állomásának, ahol a folyóirat ügyét képviselő értékek, magatartások megszilárdítása érdekében kíván esztétikai és eszmei értékeket interiorizálni az egész társadalomba. Ez a rovat tehát stratégiai erővel rendelkezik. A szerkesztő osztja a lapjait: nevezetesen, hogy ki (a szellemi hierarchia milyen

L ÉVFOLYAM 1908 JANUAR 1 1. SZÁM

NYUGAT

A "FIGYELŐ" UJ FOLYAMA

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS

SZERKESZTŐK: FENYŐ MIKSA ÉS OSVÁT ERNŐ

Ignotus: Kelet népe. — Elek Artur: Arturo Graf. — Jób Dániel: Hajnali madarak (novella). — Lengyel Géza: Tárlatok és képraktárak. — Ady Endre: A magyar Pimodan. — Szini Gyula: A mese „alkonya”. — Révész Béla: A völgyben (novella). — Szász Zoltán: Sully Prudhomme. — Ady Endre, Kemény Simon, Ignotus: Versek. — Greiner Jenő: A modern banküzletről.

Figyelő: Szini Gyula: Trilbi (Fenyő Miksa); Szabolcska Mihály: A magam ösvényén (Gellért Oszkár); Kosztolányi Dezso: Négy fal között (Fröhlichné Kaffka Margit); Arany János egy kiadatlan levele (Fenyő Miksa); Amatőrök. Téli kiállítás (Lengyel Géza). A Vigszínházról (Bródy Miksa); „A dada” (Ignotus) Éjszakai esztétizálás (Csáth Géza). Gondolatok (Gellért Oszkár). A címlapon reprodukált érem Beck Ö. Fülöp műve.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
EGY ÉVRE
20 KORONA
FÉL ÉVRE
10 KORONA

EGYES SZÁM ÁRA
1 KORONA
MEGJELENIK
MINDEN HÓ
1-ÉN ÉS 15-ÉN

Kiadóhivatal: II., Tudor-utca 6.

posztján álló) írjon (legitimáljon), kiről (milyen poszton állóról vagy poszt várományosáról), s persze milyen hangnemben és tartalommal?

Ugyanennek e rovatnak a külföldi könyveket szemlélő része pedig azokat a világban működő szellemi áramlatokat adaptálja, csatlakoztatja be a társadalom szellemi áramkörébe, amelyek megtámogatják a folyóirat és szerző képviselte trendet és ügyet. Azokról az újdonságokról – stílusokról, irányzatokról, fogalmakról, szemléletmódokról – közöl ismertetést, amelyet kívánatosnak tart, hogy az elérni kívánt cél/ügy érdekében a hazai kultúra szerves részévé váljanak.

Hasonló igénnyel és tudatossággal veszi birtokba a múltat is: mindazt, ami előtte történt a saját területén. Ha a saját, jól elkülöníthető értékrendjét és kánonját kívánja fölláttani, az ahhoz kapcsolódó múltat is át kell rendeznie, sokszor felfedeznie – hogy az értékrend és kánon ne csak a megcsinálendő jövővel, de a múlttal is kompatibilissé váljon. (Leginkább irodalomtörténeti tanulmányok és művek leporolása, aktu-

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS
SZERKESZTŐK: FENYŐ MIKSA ÉS OSVÁT ERNŐ

TARTALOM:

HATVANY LAJOS Petőfi-könyvtár.	BODOR ALADÁR Magyar dalos Szent-Gallenben (Vers).
PETERDI ISTVÁN Szerelem (Vers).	OLÁH GÁBOR Solnesz mester inassa (Vers).
GELLÉRT OSZKÁR Tikkasztó, föjtő... (Vers).	JUHÁSZ GYULA Filologia. — Hauser Gáspár (Verselek).
CHOLNOKY LÁSZLÓ A jéglelkű szent (Novella).	MOHÁCSI JENŐ Halotti dal (Vers).
IGNOTUS Zepelin körül.	BIRÓ LAJOS Szeptember (Novella) I.
FENYŐ MIKSA Két regény (Herczeg F. „Lélek-rablás”, Gárdonyi Géza „Isten rabjai”).	ELEK ARTÚR Vádirat a kicsinyes és fontoskodó tudomány ellen.

FIGYELŐ:

Isten (LÉNGYEL MENEHÉRT). — Tetőkírályok. Strindberg kékkönyve (BIRÓ LAJOS). — Vasút, automobil, léghajó (LÉNGYEL GÉZA). — Nygven kinevezek (BRESZTOVSZKY ERNŐ).

MEG JELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN SZERKESZTŐSÉG BUDAPEST, VII. SAJÓ-ÚTCA 5b. sz.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 20 K FÉLÉVRE 10 K EGYES SZÁM ÁRA 1 KOR.

KIADÓHIVATAL VII., AKACSFÁ-ÚTCA 5. TELEFON 90-96

I. ÉVFOLYAM 1908 AUGUSZTUS 16 16. SZÁM

ális újratárgyalása/közlése és dokumentumközlések révén.) Ahogy a jelenben szövetségeseket – rokon lelkeket, azonos érdekeltségűeket – keresnek, ugyanazzal az igénnyel és svunggal rendezik, és kompilálja a folyóirat célja/ügye mellé az előzményeket is.

S mivel a kultúra sokrétű – noha az irodalom a vezető ereje –, ezért a szövegek/könyvek szemlézésével párhuzamban – bár nem azonos hangsúllyal – más művészetek szemléi is helyet kapnak a könyvrecenziók mellett (pontosabban: fizikai értelemben is – mögötte). Így az irodalommal legrokonabb színház (mert az alapja ennek is a szöveg/elbeszélés), a képzőművészet, zene és a film. A folyóirat megkeresi és megtalálja bennük az általa képviselt és menedzselt irodaloméval rokon eszmei alapállást és értékeket, hogy az elérni, kívívni kívánt cél/ügy érdekében más érzékszervekkel befogadható művészetek révén is megsokszorozza a be(él)fogadást.

A folyóiratban – ha jó, akkor csak marginálisan – szerepet kap még a politikához közelebb

álló társadalomtudomány is: a történelem, szociológia, filozófia – és még marginálisabban és rendkívüli esetekben (például: háború) az aktuális politika is. A politikai elem direkt megjelenése gyengíti, ellenhatást keltően leplezi le az elérni kívánt célt/ügyet. A folyóirat csinálói tudatában vannak annak, hogy csak a tiszta művészeti reprezentáció képes az embert föl-emelni primer érdekei és szükségletei fölé. S legyen a politika vagy az azzal rokon tudomány bármennyire is azonos irányú a művészetek képviselte szellemiséggel, ez csak partikularitásba laposíthatja a tiszta művészettel elérhető hatást. A rovat-struktúrából néha olyan párbeszéd csordul ki – spontán, vagy szervezet viták formájában – egy-egy problémacsomó mentén, aminek lefolytatása elengedhetetlennek tűnik a cél/ügy elméleti tisztázása okán.

Még két jellemzője van a folyóiratnak. A saját imázsát és hatókörét különböző irodalmi eseményekkel (estek, felolvasó-körutak), s a róla szóló hírekkel, beszámolókkal erősíti, ágyazza be a közegbe, ahol a közvetlen találkozás révén toboroz szövetségeseket ügyének. Ehhez kapcsolódik a különböző kerek évfordulók alkalmával írt/tartott önértékelő önfényképek készítése is. Ekkor a cél/ügy az eredeti szövegközlések, majd azt szervező recepció után egy újabb kanonizációs grádicson esik át. Ezen alkalmak során összefoglalásra kerül a folyóirat egy-egy időben szakaszolható korszaka, mintegy támaszt és önlegimitációt adva a lendületnek, amellyel tovább tör célja megvalósítása felé.

Mindezen folyóirat-elemek összessége: kollektív folytatásos regény. S benne a folyóirat narratívája maga is regény – akár a számtalan folytatásos regény, amelyet közölt, vagy recenziált. „Nem tudja, de teszi” alapon regényt ír maga köré rengeteg szereplőjével, a köztük zajló konfliktusokkal, a kavargó gondolatokkal, önmaga témájával a befejezéséig „fejlődve”, az utolsó számig. Amikor a sors leírja az utolsó mondatot – a legkritkább esetekben jelentik be, hogy ez egy búcsúsorszám, s folytatása nem következik –, akkor van ennek a regénynek vége. S az epika szabályai szerint e késszé merevedés után lehet tagolni a történetét: bevezetés, tárgyalás, befejezés.

A folyóirat regényét tehát a megragadni kívánt korszak írja. Ugyan a kigondoló és megmondó, majd az ama lapokat osztó szerkesztők alapítják, de ők is csak az idők, a társadalom

történetét alakító erők médiumaiként. A folyóiratot elvileg bármikor be lehet indítani, ha van hozzá ötlet és elegendő pénz az első számok nyomdászamlája fedezetéhez, de jelentős folyóirat mégis csak meghatározott időben indulhat – leginkább a társadalom történetének jelentős fordulói alkalmával. Ugyanez vonatkozik magára a folyóirat történetére is: csak akkor számíthat hosszabb életre, ha képes alkalmazkodni a saját életében esetleg bekövetkező jelentős társadalmi változásokhoz.

•

Ama folytatásos regény végigolvasása után önként kínálkoztak a folyóirat fogalmát körüljáró és összegző gondolatok. Az öntudatlanul elkészített leckének ezúttal tudatos átisméltése. Ugyanis a *Nyugat* – mi másról is lett volna eddig szó – mintát és mértéket: hagyományt kínál, az összes többi, a maga hosszú működésével párhuzamban és utána született folyóiratok számára. Annak, aki folyóiratot csinál – ír, szerkeszt, propagál – vagy csak olvas, bekapcsolódik ebbe a hagyományba – tudatosan vagy tudattalanul. Azaz: azok kapcsolódnak e médiumon keresztül a hagyományba, akik keresően és cselekvően viszonyulnak a korukhoz. Meg kívánják ismerni, hogy az elsajátítás folyamatában jelöljék ki maguknak az elvégzendő munkát, amit a kor a megragadhatósága által kínál föl a számukra. A folyóirat az a médium, amely a társadalomról gondolkodás és cselekvés tere és kerete. Annál is inkább, mert a folyóirat (elválva az újságtól) egyértelművé tette, hogy a művészet és a körülötte hullámzó diskurzus csak távoli áttételeken keresztül áll kapcsolatban a politikával, amely az igazi cselekvést oly megtévesztően alakoskodik.

Kik és hányan és milyen intenzitással vesznek részt a folyóirat teremtette és szervezte szellemi erőterében? Ez szintén egy olyan rejtve maradó kérdés, mint az anyagi háttér. (Nagy kár, hogy e tárgyról az irodalomszociológia oly kevés adattal rendelkezik.) Az azonban nagy általánosságban megállapítható, hogy a folyóirat-tól valamilyen formában érintettek köre a társadalom kisebbségébe tartozik – noha a többséget ugyancsak meghatározó kisebbségbe. A kultúrát tudatosan ápolók és művelők közösségébe: az elitbe. Akik a normákat felállítják, s felvázolják a szükséges, vagy annak vélt cselekvés irányát. Tehát a cselekvést megelőző, de annak milyenségét meghatározó (*sollen*) akarat, az ő révükön és

az ő diskurzusuk nyomán fogalmazódik meg. S ezzel többet és maradandóbbat alkotnak, mint a cselekvés direkt gyepelőit a kezükben tartó politikusok. (A legritkább – s igen szerencsétlen – esetekben e funkciók össze is mosódnak.)

A folyóirat a kor (ama *nagy elbeszélés*) terméke és médiuma. Természetesen jön létre s pusztul el, mint a virág – a természet (mint társadalom) törvényei és mozgásai következtében. Valamilyen, igen soktényezős helyzet: a levegőből érkező megtermékenyítő spóra, és lent, a humuszban hánykolódó erjedés felcsigázta vágy teszi lehetővé a nemzését, s hasonlóan széleskörű ellehetetlenülés – a levegőben, a talajban, a belső hajszáterek kommunikációjában – vezet vissza a nem-létbe, illetve az emlék-létbe. Vissza a humuszba, hogy egykori virágléte majd más növényekben folytatódjék.

A folyóiratoknak ez a hagyomány-humusz alkotó története az egyik legkitűnőbb anyag, amelyen keresztül nemcsak egy adott társadalom adott korának a története vizsgálható, hanem különböző korszakainak az egymásba kapcsolódása is, illetve a korok viszonya egymáshoz – mely láncolat végén a saját korunk, a saját életünk, a saját feladatunk áll. Ellentétben a történelem hagyományos anyagával – politikai krónikákkal, gazdasági mutatókkal, népszámlálási adatokkal, bírósági ítéletek aktáival – itt hónapról hónapra azt követhetjük, hogy a társadalom elitje hogyan reagálja le mindazt, ami történik vele, s hogyan gondolja tovább, hogyan emeli a léte pusztá történéseit valami magasabb minőséggé, ami elviselhetővé, megismerhetővé teszi ezt a léteezést, illetve irányt mutat a szabadsulás, a meghaladás felé.

Erre az alkalmat a *Nyugat* kerek évfordulója szolgáltatja. Ez azonban egy alkalom csupán, s annál még szerencsésebb tárgy, hogy végigéljük sokkal áthatóbb viszonyunkat a 100 éves narratívával, amelynek végterméke mi vagyunk. Annál is inkább, mert ez a 100 év több ízben is felfüggesztette a természetes viszonyt, amelyben folyóiratok születtek és haltak meg az őket létrehívó igények és végigjárt utak és tévutak függvényében. A leghosszabb, s a mai világunk összes anomáliát magában hordozó korban, a szocializmusnak vagy Kádár korszaknak nevezett periódusban (1949-1989) a folyóiratok sorsát nem a társadalom mozgásai határozták meg, hanem felsőbb utasításra és finanszírozásra születtek és működtek vagy szüntek meg. Ugyanakkor mégsem teljesen zsinóron mozga-

tott marionettekként, mert a társadalom, a szellemi élet minden szegmensét egyetlen hatalom sem tudja teljesen irányítani, s ezért bizonyos autonómiával, akár határokat feszegető ellenzéki aurával is rendelkeztek. Hogy mennyivel, és milyen minőségben ragadták meg korukat, arra még korai lenne rákérdezni – hiszen nemhogy nem kerültünk tőle semleges távolságba, de még ki sem jöttünk belőle teljesen. Erre a legplasztikusabb példát a folyóiratok mai (anyai, beagyazottsági, szellemi) helyzete nyújtja.

Ugyanakkor minden értékítélet nélkül megállapítható, hogy a mai folyóirat-csinálók és fogyasztók túlnyomó része e hosszú periódus alatt szocializálódott – s leginkább éppen a kor szak folyóiratai révén.

(Jómagam, mai [20 éve] folyóirat-csináló – alig hiszem, hogy ezzel jelentősen eltérnék az átlagtól – az *Új Írás*, az *Élet és Irodalom*, [igen, az eredeti *Nyugatra* ez hajaz a leginkább: ugyanis alapításakor és fennállása túlnyomó részében fürge kétheti lap volt], a *Nagyvilág*, a Rónay György szerkesztette *Vigília*, a [lenyúlása előtti] *Valóság*, s az ugyancsak a Kulin Ferenc és Ve-

ress Miklós nevéhez köthető *Mozgó Világ*, valamint az Újvidékről átszivárgott *Új Symposium* folyóiratokon szocializálódtam íróként és olvasóként egyaránt. Sőt: a már fentebb megrajzolt folyóirat-funkciók folytán e médiumok irányították olvasmányaim döntő többségét is.)

A szintén fent említett felfedezésem, hogy valamilyen módon minden folyóirat a *Nyugat* köpenyéből bújít elő, azonban mai keletű. Miután, több oknál fogva is – s az egyik ezek közül az évforduló figyelme – a januári hónapot azzal töltöttem, hogy végigolvastam és tanulmányoztam a *Nyugatot* – hála az elektromos változatának –, jutottam erre a megállapításra. Ugyanis ez a tapasztalat módot nyújtott arra, hogy az eredeti mintával hasonlítsam össze mindazt az élményt és tudást, ami a folyóirat fogalmával és funkcióival áll kapcsolatban. Lehet, későn szántam el magamat erre a valóban időigényes, de hatalmas élményt nyújtó kalandra, de mint mondják: amíg az ember (és a vele szinte egyet jelentő folyóirata) életben van, semmi nem túl késő.

A *Nyugat* nagyregénye hasonlóan izgalmas, letehetetlen olvasmány, mint a *Karamazov testvérek* vagy a *Varázshegy*. (Mindenkinek melegen ajánlom, s ha neofitán is: egyeseknek kötelezően.) A rengeteg hasznos ismereten, revelációs és elgondolkodtató felfedezésen túl (nevezetesen, hogy ezt miért kellett most felfedezni, miért nincs a köztudatban/kánonban) azt a – lehet, triviális, de nekem megvilágító – tanulságot vontam le, hogy a folyóirat legitimációja és önfenntartó motorja: *az ügy*. Egy néhány mondatban összefoglalható cselekvési program, ami hajtja a sokrétű, rengeteg különféle habitusú embert mozgató és dolgoztató, finom szerkezetet, s egyben tartja, s egy univerzummá szervezi a sok ezer oldalnyi szöveget.

Mindez csak homályosan derengett bennem s lendített vakon odáig, ahová eljutottam. Ugyanis olvasóként művelődni, tájékozódni: tudni kívántam, s nemkülönben élvezni (igen, ez a fogalom/funkció sokban rokon az „érzéki erotikussal”). Ezért folyóirat-csinálóként is arra gondoltam, hogy elsősorban ezeket a funkciókat kell betölteni. A hagyomány továbbvivése (ha az nem a kor igénye!) nem lehet önmagában ügy – ez is mostani keletű szembesülés.

A *Nyugat* regény azonban az ügynek mint mozgatóerőnek a dominanciáját, összetartó erejét mutatta föl lemeztelenítő erővel. Regényében előrehaladva bontakozott ki, hogy a *Nyugat*

az ügye – és nem készítőinek tehetsége – miatt etalon a mai napig, s hogy ez csinált meg ennyi, s ezen belül pedig annyiféle tehetséget – ami majdnem egyenlő a modern magyar irodalom egészével. Ugyanezt a tételt bizonyítja magának a *Nyugat*nak a – szerintem világosan – három korszakra osztható periodizációján (1908–1919, 1920–1929, 1929–1941) végigvonuló hanyatló trend is. (Persze volt miből hanyatlani.) Ezek a periódusok ugyan látszólag más embereket juttattak vezető szerephez, valójában más ügyek léptek előtérbe, amelyeket szükségképpen más szerkesztők képviseltek.

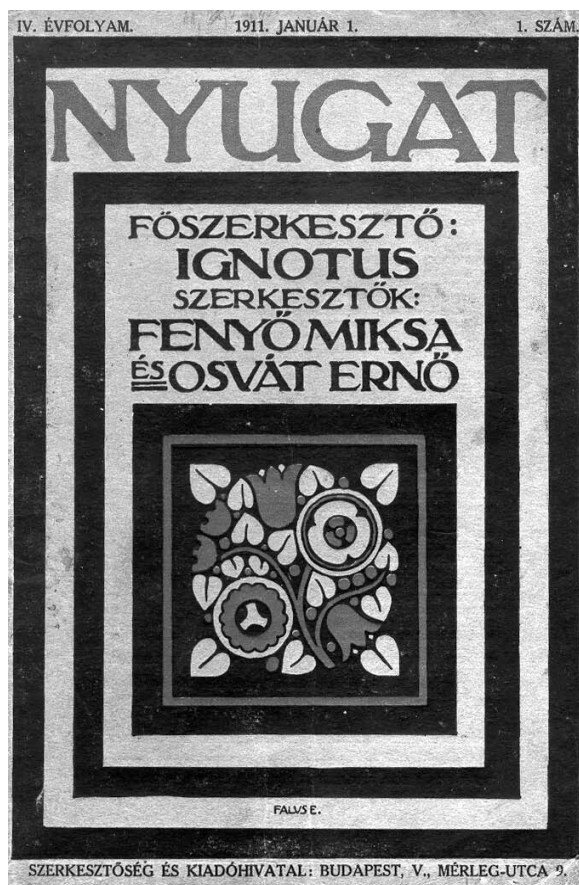
A *Nyugat* mai aktualitása – ki-ki számára megannyi olvasatban – persze nem az eredeti *Nyugat* ügyében rejlik, hanem az ügy központi szerepében: nevezetesen, hogy egy ügy teremtette meg, s tartotta oly termékenyen életben. E példa arra sarkall, hogy szembesítsük magunkat az ügy létével, vagy hiányával. *Csak üggyel rendelkező folyóiratnak (bármilyen szellembez köthető produkciónak) van létjogosultsága.* Ez nem pénzt osztó kuratóriumoknak szóló (fel)jelentés, hanem etikai, létminőségi probléma, ami az egész magyar kultúra kulcsa vagy stílusosan: ügye. Mint Münchhausen báró, a saját hajunkat megragadva, kellene kilódítani magunkat az előző korszak örökségéből, amikor nem sajátmagunk felismerte ügyek mentén gondoltuk és olvastuk a világot. A *Nyugat*, mint *Bildungsroman* és az általa létrehozott emberek és művek pozitív példája azt mutatja, hogy ez mennyire elengedhetetlenül érdemes.

Saját terméktelen vergődésünk tapasztalata pedig – s erre is jó a *Nyugat* kitermelte irodalmi értékekkel történő szembesülés – arra int, hogy ügy nélkül ugyan lehet élni/alkotni, de minek.

E normát alkotó példa felismerése mégsem ment fel a *Nyugat* eredeti ügyének s az ügy sorsának megismerése és elemzése alól. Ugyanis a saját ügyünkhöz (történetünkhöz) – mint a lánc széthullott gyöngyszemeinek az összekeresésén és újra felfűzésén keresztül – az eltérített hagyományt a saját láncolatába visszaállítva jutunk.

Mi volt a *Nyugat* ügye?

Majdnem hogy közhelyszerűen ismeretes: a *modernitás* meghonosítása és propagálása a magyar gondolkodásban. Ez leginkább a szabadság gyakorlatát és szempontjait jelentette a művészetéről és a társadalomról folytatott magyar dis-

kurzusban, hiszen magának a *Nyugat*nak a szövegei vagy a belőle áradó társadalmi világkép nem számított a XX. század első felében, európai összehasonlításban modernnek. Azonban a magyar kontextusban a *Nyugat* bevezette előítélet-nélküli nyitottság, az ugyan a magyar irodalom kezdeteihez köthető, de a soha ilyen intenzitással s szinte intézményesen gyakorolt „Párizsra vetett tekintet”, a legkülönbözőbb társadalmi osztályokat képviselő művészi reprezentációk bátorítása és befogadása révén forradalmian modernnek számított – üzenetét és hatását tekintve jóval inkább, mint később a világgal együttlélegző, par excellence modern Kasák Lajos teremtette lapok (*Tett, Ma, Munka*). Politikai áthallásaiban, vagy a körülötte szinte érzéki-erotikusan sugárzó atmoszférában ez az a fórum, amely a pusztán létével is a magyar társadalom feudális örökségének a lebontását sugallta. S ez a harcos antifeudalizmus igyekezett minden előítéletet, féket, megcsontosodott konzervatív „értéket” eltakarítani, ami a nyugat-európai mintájú felzárkózás útjában állt – Ignotus programadó mondásával, „a hagyományok arra

valók, hogy elfelejtsük őket.” Az 1867-es kiegyezéssel Magyarország lehetőséget kapott, hogy társadalmi modern fejlődés sínjére zökkenjen. A *Nyugat*, jelentős késéssel, ezt az orientációt kívánta beteljesíteni – a szellem és a kultúra terén. Mintegy a gazdaság, a jogalkotás nyomában teremteni hasonló állapotokat a gondolkodás és közdiskurzus terén. Hiszen a polgárosodás és világnézete, a szabadelvű liberalizmus akkor nyer a valóságban is polgárjogot, ha ethosza, kultúrája áthatja a magyar társadalom pórusait, kulturális normáit és világnézetét. Az átalakító munka vagy a kulturális harc frontja, legkülső lövészárka az irodalom, a művészet, a művelődés területén húzódik, ott kell a modernizációt győzelemre vinni. Ott kell kiépíteni a hídfőállást, ahonnan a „kompországot” (Ady kifejezése) sikerrel át lehet taszítani a túlsó partra: keletről nyugatra. Ennek a programnak a lendületében született a *Nyugat*, mint *ügy-vivő* médium.

Milyen társadalmi réteg állt ennek a kulturalkampfnak vagy mozgalomnak az élére, s az kikre számíthatott?

Magyarország a Kiegyezés korában javarészt idegen műveltségű és nyelvtudással rendelkező arisztokráciával rendelkezett, valamint roppant tömegű, ember alatti nívón élő – tegnapi-jobbágy – parasztsággal. Ez a két réteg nem volt érdekelt a magyar kultúra csinálásában, s főként a modernében nem. (A parasztság első generációs kultúra-csinálói később, éppen a *Nyugat* példája és befogadó-fölfedező hagyománya indította el a saját irodalmi reprezentáció útján.) A társadalmi piramis két szélső pontja között elhelyezkedő úgynevezett középosztály törzsét a köznemesi eredetű réteg alkotta, amely a jobbágyfelszabadítással s a beinduló kapitalista típusú termeléssel egyszerre proletarializálódott, s egyszerre csúszott át – reformkori hagyományával szemben – a konzervatív oldalra, a feudális intézmények maradványainak a védelmében keresve elveszett biztonságát. (Az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban szerepet vállaló köznemesi reformértelmiség is kisebbség volt a saját rétegén belül.) Ez a progresszív elitet adó réteg már a reformkorban felismerte a kultúra s benne az irodalom stratégiai szerepét, s ennek a felismert és tudatosan képviselt ügynek tudható be a magyar kultúra klasszikus talapzatának a felépítése. A reformkor elitje és az utána következő, a patriotizmust a nacionalizmusra váltó nemzedék

kek a magyar kultúrában tudták a nemzetiségi probléma kulcsát – a kárpát-medencei hegemoniáét, illetve a saját rétege érdekeinek védőbástyájáét is, hiszen a gazdasági visszaszorulása következtében az állami intézmények, s azokon belül a kultúra állami intézményei nyújtottak számára – szinte feudális módra gyakorolt születési előjogok érvényesítése útján – valamelyes szilárd talajt az új világban, amely számára oly nyugtalanítóan a felhalmozott gazdasági és ismereti tőkén nyugodott. Ez az ideológiai és intézményi monopólium – az MTA, az egyetemek, az egész oktatási rendszer, a különböző kulturális társaságok (Petőfi Társaság, Kisfaludy Társaság) révén féltékenyen és gyanakvóan őrizte a magyar kultúrfölényt és vele a magyar irodalom konzervativizmusát – a még le nem bontott feudális maradványok és a nemzeti szupremácia fenntartása érdekében. Az ő ügye a modernséggel való szembenállásban merült ki – s fő argumentuma ebben a küzdelemben a modernségnek a magyarétól eltérő, idegenként történő meghatározása s ennek a keretében: etnicizálása. Ha összehasonlítjuk a reformkori értelmiség lázadóit azokkal, akik egy-két nemzedékkel később lázadtak fel koruk megcsontosodott, konzervatív kulturális rendje ellen, akkor igen keveseket találunk, akik egy tágasabb horizont és a nyugati műveltségeszmény nevében megkérdőjelezték ezt a kulturális status quot.

Létezett még egy német anyanyelvű patricius polgárság, amelynek egyes asszimiláns elemei fölismerték a magyar kultúrához csatlakozásból adódó lehetőséget. De közülük is kevesen választották a modern, a *Nyugat* fémjelezte kitörési pontot. (Rákosi Jenő vagy Herczeg Ferenc éppen a *Nyugat*-mozgalom legelszántabb ellenségei közé tartoztak, neofita kompenzációval védve a nacionalista és dzsentrális érdekeket és értékeket.) A *Nyugat* egyik legfontosabb alakja, Schöpflin Aladár azonban közülük került ki (mint később Márai Sándor) –, akinek gazdag, főként kritikai pályafutásán belül az őt legjobban izgató és legtöbbször kifejtett téma a magyarsághoz történő kulturális asszimiláció problémája volt.

Az új, a modern kulturális mozgalom, harc megszervezése, beindítása, a feudalizmus-ellenes szellemi erők homogenizálása, a zsidóságra hárult – mint annyi más hasonló természetű szellemi intézmény meghonosítása a Kiegyezés utáni Magyarországon.

E program legharcosabb és legmaradandóbb intézménye, zászlóshajója a *Nyugat* folyóirat volt.

Minden írás, minden emlékezés szorosan kötődik a korszakhoz, amelyben papírra vetették. Nincs másképp a saját, *Nyugatra* emlékező gondolataimmal sem, 2008 tavaszán. Ha nem is száz év múlva, de ezt az én korszakomat is történelemként írják le, elemzik és hozzáillesztik ahhoz a mához számított jövőhöz, amelynek alakulását körvonalazni sem tudom – s ama történelmi távlat boldog semlegessége birtokában. El sem tudom képzelni, hogy lesz-e az akkori magyar társadalomnak „zsidókérdése” vagy emlékezete: zsidó nézetből, szempontból. Lesz-e nyoma, problémája annak a magyar zsidó létezésnek, amit egyszer „a halott arcán növekvő szakáll” metaforával írtam le. Az emlékezés-politika vajon képes lesz-e valaha teljesen „zsidótlanítani” (Heller Ágnes kifejezése) vagy akna-semlegesíteni a modern magyar irodalmat? Véghezvinni azt az „önemancipációt”, amit a *Nyugat* alapítói tűztek ki célul maguk elé: egységes, modern magyar irodalmat létrehozni – amelyben új minőségben oldódik föl annak két alkotó eleme: az ezer éves magyar és az azt felfrissítő, magyarként a *Nyugat* alapításakor alig ötven éves, egyébként pedig az egyetlen folyamatos, élő ókori, és 2-3000 éven keresztül fejlődő zsidó. Ahogy ezt Ady Endre – a *Nyugat*nak nemcsak legnagyobb költője, de alapításának önnön személye jelentkezésével és jelenségével egyik kiváló oka – fogalmazta csak a prófétákra jellemző zsenialitással:

„Micsoda gyávaság még meg nem mondani, hogy a Korroborit üzzük, járjuk pár évtizedek óta a Duna – Tisza táján? Itt két fajtátlan s egyformán idegen fajta szeretkezik egymással a Korrobori szabályai szerint. A már megcsinált kultúrák lemásolt zeneszerszámaival foglalt itt helyet a zsidóság. S mi, akik magyaroknak nevezzük magunkat, gyűlölve-vágyva ropjuk a szerelmi táncot. Itt vagy egymást fojtogatva, vagy új népet produkálunk, vagy pedig utánunk az özönvíz. [...] Valamit már látok: ami magyarság van, az semmiképpen sem hasonlít az iskolai olvasókönyvekben feltálatl magyarsághoz. A püspök, a mágnás s nobilis és egregius ősök gyámoltalan utódai csak akkor prosperálnak, ha zsidók. Előtípusát látom egy új népnek, a Korrobori kiváltott népének, s ó bár jól

látnék. Ez volna a mi dilemmánk megoldása, s nyilván a História remekbe szült munkája, ha igaz volna. [...] A kultúra és a továbbmenés tehát a Balkán-fajták közé ékelt korcsmagyarság számára, a nem éppen tökéletes, de hasznos zsidóság.” (Ady Endre: *Korrobori*, az 1917-es keltezésű írás a *Nyugat* 1924. Jun. 5-as számában jelent meg először.)

Annyi bizonyos, hogy a kor, amelyben e sorokat írom, nem érdekelt abban, hogy a *Nyugat* története a „zsidókérdés” kontextusában elbeszélhető legyen. Mind diskurzusa, mind kánonképzése és -őrzése kizárja ezt a lehetőséget. Sőt: a legdurvábban visszautasítja. Ez a törekvést akár nemes és „politikailag korrekt” álláspontnak is felfogható lenne. Sőt: autentikus is, hiszen egybeesik a *Nyugat*ot kezdeményező, majd az azt csináló zsidók egy részének a kívánságával, akik éppen a *Nyugat*ban megnyilvánuló tevékenységükkel kívánták elérni az (egyébként sehol sem létező) nem-zsidó, de egyetemes státust.

Ez azonban nemcsak hamis, de történelmietlen igazságtétel lenne. Posztumusz módon úgy szolgáltatni, úgymond igazságot vagy elégtételt azok számára, akik ezt életükben sem kapták meg soha – és haláluk körülményei pedig pél-

dásan rácaffoltak arra, hogy programjuk véghezvihető volt-e. Ez nem azt jelenti, hogy törekvéseik, életművük hiábavaló lett volna, sőt azt sem, hogy lett volna más útjuk, választásuk (noha ilyen alternatíva, ha elméletileg is, de volt), hanem csupán csak azt, hogy ezzel a gazdag életművel és az ahhoz szükséges vízióval – nevezetesen, hogy általa teljes magyarrá lehet válni – nem volt reális. S ha ez így volt/van, akkor ettől a szemponttól a megítélés és emlékezés során nem lehet eltekinteni.

Annál is inkább, mert a jelenlegi diskurzus(hiány) sem a megbékélést, sem a tisztas emlékezetet (kánonról nem is beszélve), sem a történelmi igazságot (egy esetleges posztumusz befogadást mágikus szimbolikus módon) nem képviseli.

S az sem világos, hogy a tudománytalan szembenézés-hiány kinek az esetleges érdekét szolgálja? A zsidó szerkesztőkét és szerzőkét, szélesebb körben: a zsidó származású értelmiségét, aki minden energiájával és tehetségével magyarrá kívánt lenni, s akik így elkerülhetik zsidó hírbe kerülésüket, s ezzel maga a zsidó létezés, származás, kultúra kerül gyanús fénybe,

ahonnan ezek a szerkesztők és szerzők bizonyíthatóan jöttek, vagy a modern magyar kultúra, amely azért kerülne hasonlóan gyanús megvilágításba, mert kiderülne róla, hogy e stratégia-ileg döntő, mert a mai kultúrát megalapozó legvirágzóbb korszaka olyanok nevéhez fűződik, akik a magyar nemzetben csak egy rövid, átmeneti időre, s akkor is csak egyoldalúan és önmelegelőlegezve lettek hazát, s a hivatalos Magyarország (igen kevés civil szolidaritás mellett), amikor erre módja nyílt, legtöbbjüket személyükben is lemészárolta. (Talán szimbólum-erejű is – épp a *Nyugat* szerzőinél, akiknek haláluk körülményei többé-kevésbé ismertek – hogy javarészüket nem Auschwitzban pusztult el a „németek” kezétől, de annál inkább a magyarok kezétől, válogatott kegyetlenségek közepette.)

Elismerem, hogy ez mindkét oldalról keserű pohár. Nem mazochistaként, hanem éppen az élet igenlőjeként, élvezőjeként mégis azt állítom, hogy ezt a poharat akkor is ki kell üríteni. Nem lehet továbblépés a *Nyugat* valóságos történetének elbeszélése és elemzése nélkül. Csak ennek az útján jutunk a magunk történetéhez – amelynek az első mondatát sem lehet megfogalmazni az előző történet föltárása nélkül. Erre jó példa, a története tanulságaitól függetlenül, a *Nyugat* kihordta művészeti kincstár, a benne fölhalmozott diskurzusok hozadéka és színvonal, amelyet szintén érdemes konfrontálni a mai elbeszélés-hiányos magyar kultúra jelenlegi toporgó állapotával és gyűlölködésnek fuldokló légszomjával – amely a jelentésektől el-lentmondóan (e sorok írója értékelésében) nem „dübörög”.

Mindezt itt arra teszek kísérletet, hogy a továbbiakban körüljárjam – egyelőre – csak a kérdés föltevésének a jogosultságát. Nevezetesen, hogy egy egyetemes magyar intézmény, sőt: talán a legfontosabb, mert a magyar azonossággal a legmagasabb szinten foglalkozó intézmény: a *Nyugat* című folyóirat történetét és jelenségét lehet-e, indokolt-e a „zsidókérdés”, -sors, -sorstratégia szempontjából elbeszélni?

A kérdés szociológiailag megragadható oldala.

Lehet-e egy jelenséget (vagy magát a *Nyugat*-jelenséget) zsidó szempontból vizsgálni, ha az azt alkotóknak a túlnyomó része zsidó?

a.) A *Nyugat*ot személy szerint kivétel nélkül zsidó fiatal emberek alapították. Osvát Ernő

(Nagyvárad, 1876–1929, Budapest), Ignotus (Budapest, 1869–1949), Fenyő Miksa (Mélykút, 1877–1972, Bécs) (ők szerepelnek az első korszak címlapján is mint szerkesztők), valamint alapítónak kell még tekinteni Gellért Oszkárt (Budapest, 1882–1967) (ő a folyóiratnak mindhárom korszakán keresztül egyik vezető költője, recenzense, szerkesztője, valamint a *Nyugat Könykiadó* gazdája s 1945 után krónikása, azaz: egyfajta untermannja), valamint Hatvany Lajost (Budapest, 1880–1961), aki az induló korszakban szintén több funkciót is betöltött (ezek egymást is zavarták), szerkesztőként vagy inkább irányadó sugalmazóként, a lap és Ady mecénásaként és nemkülönben szorgalmas íróként. S noha Osvát kivételével később mindannyian kikeresztelkedtek, minden bizonnyal így tartván autentikusnak a szerepet, amelyet épp a *Nyugat* csinálásával töltöttek be, zsidó származásuk és környezetük reprezentatív módon szabta meg pályaindításukat és szereplésüket. (Ignotusról e téren nincs pontos adat, de Komlós Aladár az Ignotus: *Válogatott írások* előszavában – Budapest, 1969 – igaz, csak állítólagosan, de tudni véli, hogy élete utolsó szakaszában megcselekedte ezt a lépést.) E mozzanat indokairól Hatvany teoretikusnak is nevezhető álláspontja tájékoztat, amelyet a *Huszedik század* „Zsidó kérdés” körkérdésére adott (1917-ben), nevezetesen, ha egy klubban és korban a belépés frakkban előírt, akkor a „jó társaságba” tartozás ismérve ez a vallást (mint alkalmi ruhát) cserélő aktus.

A zsidóság teljes törvényi egyenjogúsága (1867, 1895) olyan közel esett a *Nyugat* indulásához, hogy a magyar társadalomban teljesen természetes volt – a hozzá fűződő értékítéletektől függetlenül is – számon tartani a származás tényét. A gyakorlat, vagy legalábbis az igény, hogy valakit meg lehessen határozni, nevezni ezen azonosság nélkül – ez épp a *Nyugat* harcainak fő tengelyébe illeszkedett.

A *Nyugat* legmeghatározóbb két alakja: Osvát és Ignotus családilag is a zsidóság vezető értelmiségi elitjéből jött. Mint testvére, Osvát Kálmán erről beszámolt („Osvát Ernő, Adatok Osvát Ernő életrajzához”, *Nyugat*, 1950, 25. szám), a *Nyugat* alapító lelke neves ortodox rab-bicsaládból származott, s ez a környezet – öcsce is ebben a beállításban írta a cikkét – alapvetően meghatározta a személyiségét. Ignotus apja, Veigelsberg Leó (*Nagyboldogasszony*, 1846–1907, Budapest), a *Pester Llyod* főszerkesztője, az

első magyar zsidó értelmiségi nemzedék tagja, a neológ hitközség és intézményei támogatója. (Lásd. erről bővebben Komlós Aladár „Ignotus zsidósága” fejezetét „Ignotus” című, nagy ívű portréjában, *Libanon*, 1945) Maga Ignotus is publikált – mégpedig egyik legfontosabb programverse („A 137. Zsoltárhoz”) jelent meg ezen a fórumon (*IMIT Évkönyv*, 1895) –, de az *Egyenlőségben* is jelennek meg versei és zsoltárfordításai. Ami ennél azonban meghatározóbb, hogy mindketten a par excellence zsidó költőnél, Kiss Józsefnél járták ki inaséveiket az első modern irodalmi szemlélénél, *A Hétnél*, amelyben nem írogattak, hanem belső munkatársak voltak.

Ezt a tényt hangsúlyosabban kell értékelni, mint induló pályák egy állomását. Ugyanis ebben a szellemi műhelyben elsajátított minták majd a *Nyugatban* fordultak igazán termőre, s a magyar zsidó értelmiség modelljének kialakulásáról és belső indítékairól adnak képet. Már *A Hétnél* is találkozni a későbbi *Nyugat* alap gondolatával és stratégiájával: létrehozni és megszervezni a „semleges teret” (Jakov Katz kifejezése), ahol zsidók és nem-zsidók közösen, a tár-

NYUGAT	
FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS	
SZERKESZTŐK: ADY ENDRE, FENTŐ MIKSA	
FÜGGŐSZERKESZTŐK:	
AMBRUS ZOLTÁN, BABITS MIHÁLY, ELEK ARTÚR, HALÁSZ IMRE, KAFFKA MARGIT, LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, OSVÁT ERNŐ, SCHÖPFLIN ALADÁR	
Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, IX., Lónyay-utca 18.	
TARTALOM:	
IGNOTUS: A háborús s az ellenség	1
KASSÁK LAJOS: 1914–15. Őreg emberek (Versek)	4
FÜST MILÁN: Boldogtalanok (Négyfelvonásos dráma első felvonása)	5
LACZKÓ GÉZA: A francia lélek keresztmetszete	24
HARRY RUSSEL-DORSAN harctéri levelei	28
ADY ENDRE: Boldog új evet. Vér: és áldozat (Versek)	37
TÁBORI POSTA:	
BALÁZS BÉLA: Menj és szenvedj te is (Naplójegyzetek)	40
VÉRTESY GYULA: Árokban, roham előtt. Verbunkos (Versek)	44
FIGYELŐ:	
BÁLINT ALADÁR: A három királyok (A megírandó nagy krónika egy fejezete)	46
LENGVEL MENYHÉRT: Bródy Sándor: Fehér könyv	48
LENGVEL MENYHÉRT: Fényes László: A szerb harcterről	48
BRÜNO FRANK: Ah, le minirabló!	49
BÁLINT ALADÁR: Gál baba sírja	50
BÁLINT ALADÁR: Majovszky Pál ajánléta	51
FEKETE MIKLÓS: Kommentár egy előadásához, avagy néhány megjegyzés valutinak diszparitására	52
PIVÁNY ERNŐ: Magyarok viselt dolga Amerikában	54
A NYUGAT HÍREI.	
A Nyugat minden közleményéért írója felel. A szerkesztésért felelős: IGNOTUS. Kiadóutal- donosok: Ignótus és Fenyő Miksa. Szerkesztőség: IX., Lónyay-utca 18. Szerkesztési órák: kedden délután 4–1/2-ig. Lakácimmal beküldött kéziratok, amennyiben szerzőjük három hónap alatt értesítést nem kap, a szerkesztőségben átvéhetők.	
ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 24 KORONA, FÉLÉVRE 12 KORONA, EGYES SZÁM ÁRA 1 KORONA 20 FILLÉR. MEGJELNIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN. TELEFON: JÓZSEF 40–60.	

adalom által még nem elfogadott normák sze-
rint – de ebben s mesterségesen kialakított tér-
ben már egyenlő feltételek mellett – dolgozza-
nak a magyar társadalom modernné formálá-
sán. (Hasonló törekvés jellemezte Bródy
Sándor *Jövendő* című folyóiratát is (1905–1906),
amelyet – méltatlanul – nem emlegetnek a *Nyug-
gat* előfutárai között.)

Kiss József a maga szerkesztő pályafutását a
Zsidó Évkönyv (1875) elindításával kezdte (s
majd kellő érdeklődés után abba is hagyta),
ahol felvonultatta a magyarrá vált zsidók szelle-
mi elitjét. (Többek között Ágai Adolfot, Acsády
Ignácot és Goldziher Ignácot.) A zsidó fórumot
elindítani kívánó költőnek, majd 15 év múlva a
A Hét-et elindító szerkesztőnek egy és ugyanazon
személye jelentős stratégiaváltást nyomatékosít.

Azt a felismerést, hogy sem a Kossuth köve-
telte „szociális emancipatio”, sem az 1867-ben el-
nyert jogi emancipáció nem lesz elegendő a zsi-
dók hön áhított be- és elfogadáshoz. A magyar

társadalomba integrálódásra csak egy általános,
nem a magyar s nem a zsidó, hanem egyaránt
fölöttük álló, az általános világ- vagy európai
irányba tájékozódó progresszió megvalósítása
lesz majd képes, amelyről úgy gondolták, hogy
kihúzhatja a feudális Magyarországot az elmara-
dottságából – és a befogadás ezen a modernizá-
lódott, tehát nem a jelenben létező, hanem a jö-
vőben megcsinálendő kultúra bázisán lesz elér-
hető. Ennek a fóruma egy minden származási
jegyet levető kulturális tér lesz – amely egyesíti a
modernitásra hajlamos magyar értelmiségieket, s
a teljes akulturizáción átesett zsidókat. Ilyen kul-
turális térnek szánták *A Hét*-et, amelyet mani-
feszt zsidók szerkesztettek – Kiss József mellett
Kóbor Tamás, az egyik első magyar modern író,
(*Pozsony, 1967–1942, Budapest*), aki ugyan nem írt
a *Nyugat*ba, de ott igen méltó recepcióban része-
sült, és Makai Emil (*Makó, 1970–1901, Budapest*),
aki a középkori héber költészet fordításából ala-
kította ki egyéni hangját, ami Adyra és Kosztolá-
nyira is hatást gyakorolt. (Egyébként ők is mind-
ketten publikáltak *A Hét*-ben.)

Kiss József az első magyar zsidó irodalmi je-
lentkezéshez kötődve (csupán 27 évre visszate-
kintve), az ugyancsak *Zsidó évkönyv* címen meg-
jelent antológiára utalva így indította meg vál-
lalkozását:

„Célja ugyanaz, mint az elsőnek volt. [Már-
mint az 1848-as *Évkönyv*nek – K. J.] Meghono-
sítani az írott magyar szót azon zsidó felekezeti
családok körében, hol az élő magyar szó már ré-
gebben otthonos. Utat törni a magyar iroda-
lomnak. Új olvasókat toborozni számára: fej-
leszteni a nemzeti öntudatot. Bizonyára nem a
separatistikus célok, amiknek a falra festett ár-
nyékától egyik tekintélyes lapunk már eleve
megijedt.”

A gondolatsor már itt is elbizonytalanodott,
illetve fölszívódott az általános alany használa-
tában – hogy 15 év múlva a zsidó fórum meg-
alapításában szerzett tapasztalat nyerjen igazi
hasznosítást, ezúttal már az univerzális médi-
umban. Azaz a magyar irodalomnak általában
toborozzon közönséget, és etnikai-felekezeti
különbségek nélkül fejlesszen ki modern és
nemzeti öntudatot.

Még egy eddig senki által sem figyelemre
méltatott, de szerintem jellemző adalékot kell
kiemelni a *Nyugat* elindítóinak a pályaindításá-
ban. Ezek a tiszta irodalomnak oly elkötelezett,

s egész életükben irodalmi pályán mozgó fiatal emberek, Hatvany kivételével, mind jogi tanulmányokat végeztek. (A *Nyugat* első nemzedékének nem egy írója is, mint például Nagy Zoltán, Füst Milán, Szilágyi Géza, nemcsak jogi tanulmányokat folytattak, hanem ezt a hivatást gyakorolták is.) A jogi pályának a zsidók részéről történt választása szignifikáns ismeretet nyújt a családi és társadalmi háttérrel is, amely ezt az irányt ambicionálta. Részt venni az emancipációs törekvésekben, amelynek alapja a jogrendszer ismerete, nemkülönben a kapitalizmus nyújtotta lehetőségek kiaknázásában, amely szerződések útján, szintén jogi úton realizálódnak – s nem utolsó sorban ez az ismeret nyújt kellő tájékozódást a politika és a magyar állam ügyeiben, amelynek egyenrangú alanyaivá kívántak válni. Más oldalról: a jogász értelmiség, épp a jog stratégiai jellege miatt, a lehető legmegosztottabb. Ugyanis e stúdiókba tartoznak az állam- és államigazgatási tudományok, valamint a szintén az államhoz tartozó igazságszolgáltatás szakismerete – így a dzsentri számára, ha a szinte hitbizományként neki juttatott állami stallumokat be kívánja tölteni, meg kell szereznie hozzá az ezen ismeretek elsajátítását igazoló diplomát. (Lásd Ady pályaválasztását.) Ugyanakkor a jog az ábécéje az üzleti és pénz(vám)ügyi és kereskedelmi életnek, azaz az ország új gazdasági berendezkedésének is. Ezen a nyelven beszélni alapvető érdeke, aki ezt a gazdasági berendezkedést megcsinálja, levevényi és menedzseli. Tehát a jogtudományokat oktató intézményekben két, a lehető legellentetesebb világ(nézet) és mentalitás volt összezárva. Mint nevelő akváriumban a szabad vizekre kihelyezés előtt a bennük neveltek számára, a jogtudományokat oktató egyetem (akadémia) a lehető legmarkánsabb és -elidegenítőbb tapasztalatot nyújtja – mind két rész számára – a társadalmi ethosról, kultúráról, amelynek a szagát sem bírja, amelyet nem kíván, s amelyet szeretne megszüntetni, meghaladni, vagy (mert erre is akad példa, lásd a *Napfény íze* második generációját) amelyhez éppen asszimilálódni kíván. (A fenti jellemzés a magam tapasztalata is, mert ennek az ősi és zsigeri megosztottságnak és gyűlölködésnek olyan erős a tradíciója, hogy a szocializmusban is, szinte érintetlenül, fennmaradt – lásd „A 150. jogászból” című 1975-ös keltezésű tudósításomat – *A margón, Budapest 1986* – a jelenségről.) Ugyanakkor a jogi, s a szorosan hozzátartozó közgaz-

dasági műveltség (nyomai az első számtól markánsan kiütkeznek a *Nyugatban*) a filozofia értelmiséggel szemben (a szinte a költészethez köz elállóan logikus és szép római jogi alapot köszönhetően) egy távlatosabb, társadalmilag elkötelezettebb és logikusabb gondolkozást és érdeklődést feltételez, amely a szervezési problémákban vagy a szerkesztés-építés kérdéseiben is megmutatkozik. A szinte nem publikáló Osvátot kivéve valamennyi *Nyugat*-alapító számottevő publicisztikai tevékenységet is kifejtett a jogi és közgazdasági ismereteik mozgósításával – s ez a háttér alapozta meg (bizonyára tudattalanul) a magyar irodalomban először tudatosan és hatásosan alkalmazott „irodalompolitikájukat” is.

b.) A szerkesztőkön kívül, a *Nyugatot* anyagiilag támogatók is mind, kivétel nélkül, zsidók voltak. (Talán *Hegedűs Lóránt [Pest, 1872 – 1943, Budapest]* bankigazgató, volt pénzügyminiszter [1920–1921] és műkedvelő író, publicista megjelenéséből a Babits éra alatt [önálló írásokkal és meleg recepcióval] arra lehet következtetni a szerző az Ady-szimpatiáján túl, hogy az ő oldaláról is érkeztetett támogatás.)

Fenyő Miksa, „a *Nyugat* pénzügyminisztere” és az ő révén a GyOSz vezetőivel és pénzembereivel való ismeretségen keresztül a *Nyugat* érdekében mozgósított kapcsolati tőke jól dokumentált. (Fenyő Miksa: *Feljegyzések és levelek a Nyugatról*, Vezér Erzsébet szerk. Budapest, 1975) Baumgarten Ferenc (*Budapest, 1880 – 1927, Ótátrafüred*) alapítványa is a *Nyugat* körét támogatta – mind anyagilag, mind a *Nyugat* akkori szerkesztője (Babits) révén erkölcsileg –, sőt: ez az alapítvány tette lehetővé, hogy Osvát halála után Babits szerezze meg a *Nyugat* részvényeinek egy részét.

A zsidó tőkésnek (nagy részük, minden bizonnyal hasonló frakkviselési okokból, később szintén kikeresztelkedett) ezt a kultúrátámogató szerepét hasonló indíttatásúnak kell látnunk, mint a magyarrá váló zsidó értelmiség törekvéseit. Külön tanulmányt érdemelne, hogy a *Nyugatot* támogató, később kikeresztelkedő családok – Hatvany-Deutch, Chorin – először a zsidó kulturális intézmények (Az Országos Rabbiképző Intézet, az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat) támogatói, és reprezentánsai voltak. Az ő köreikben is lezajlott a folyamat: a zsidót szalonképessé, kulturálisan egyenlővé tenni, hogy majd egyenlővé fogadják be. De amikor mindez (például a világszínvonalra

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS
SZERKESZTŐK: ADY ENDRE, FENYŐ MIKSA
FŐMUNKATÁRSÁK:
AMBRUS ZOLTÁN, BABITS MIHÁLY, ELEK ARTÚR,
HALÁSZ IMRE, KAFFKA MARGIT, LACZKÓ GÉZA,
MÓRICZ ZSIGMOND, OSVÁT ERNŐ, SCHÖPFLIN ALADÁR

TARTALOM:

IGNOTUS: Tizedik év Nyugat.
KAFFKA MARGIT: Hangyaboly (Regény I.).
SZÉP ERNŐ: Versék.
ADY ENDRE: Régi tavaszi háború (Novella).
PROF. DR. SIGMUND FREUD: A pszichoanalízis egy nehézségéről.
GELPÉRT OSZKÁR: Gróf Andrassy Gyula könyve a világháború problémáiról.
MÓRICZ ZSIGMOND: Sójaj (Vers).
RÉTI ODÓN: Tessék megnézni (Novella).
LÁNYI SÁROLTA: Jó volna szépen élni... (Vers).
LENGYEL MENYHÉRT: A csodálatos mandarin (Pantomime).
BABITS MIHÁLY: A Purgatorium első éneke.

RÉVÉSZ BÉLA: Két miniature.
NYUG ZOLTÁN: A kéz (Vers).
AMBRUS ZOLTÁN: Háborús jegyzetek.
SZINI GYULA: Irodalmi kávéházak.
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Boldog szomorú dal.
FENYŐ MIKSA: Móricz Zsigmond új novellás könyve.
TÖRCSÁNYI ELEK: Versék.
BABITS MIHÁLY: Laczkó Géza: Noémi fia.
BALÁZS BÉLA: A szavak sírnak (Vers).
POLITIKA MÖGÖL:
FENYŐ MIKSA: A monarchia háborus céljai.
FEKETE MIKLÓS: Gazdasági Függetlenség.
ADY ENDRE: A rémek hangja (Vers).

FIGYELŐ:

IGNOTUS: Koronázás — IGNOTUS: Petőfi Társaság, — ELEK ARTÚR: A „Diaboliques” két története. — KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: „Fanni hagyományai”. — HRVATZ GYULA: „Messzeregők”. — BALINT ALADÁR: Partos látni. — HALÁSZ GYULA hadifüggő. — DISPUTA: PETHŐ SÁNDOR: Válasz Halász Imrének. — HALÁSZ IMRE: Viszonzás Pethő Sándornak.

ELOFIZETÉSI ÁRA
EGY ÉVRE 28 K
FELÉVRE 14 K
EGYES SZÁM ÁRA 1-40 KOR.

KIRDOHIVATL.: VI. VILMOS CSÁSZÁR-UT. 51.
TELEFON: 69-50.

MEGJELENIK: MINDEN HONAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN SZERKESZTŐSÉG BUDAPEST, VI. VILMOS CSÁSZÁR-UT. 51. 11. EM.

X. ÉVFOLYAM. 1917. JANUAR 1. 1. SZÁM.

Jubileumi szám. Ára 2 korona.

emelt judaisztikai és orientisztikai tudományok az ő hathatós támogatásával) nem hozta meg az eredményt, akkor lépték át a vallás/identitás rubiconját, s a zsidókkal szemben nem ellenséges (ezért egy teljesen szekuláris zsidó) magyar kultúra támogatásán keresztül kívánták elérni az önfeloldó befogadást. Amit az értelmiségiek munkával, azt ők anyagi támogatásuk irányváltoztatásával próbálták megvalósítani. Ez a két réteg szorosan együttműködött. Fenyő Miksa vagy egy másik meghatározó nyugatos író, Lengyel Géza (*Heves, 1881 – 1967, Budapest*) – autodidaktaként vámpolitikával foglalkozott és a GyOSz egyik igazgatója lett (unokája, Wirth Péter szíves közlése) – életpályája világítja meg ezt az egymás közelségében lélegző szférát, vagy még belsőbb körből Hatvany Lajosé és Hatvany Bertalané (*Hatvan, 1900 – 1980, Párizs*). A zsidó tőkéseknek a magyar irodalompartolását, s e tevékenység tudatos céljait Hatvany és Babits önéletrajzi regényei is hangsúlyosan ábrázolják. (*Urak és emberek, Halálfiái*. Az utóbbi regény modelljéről írt tanulmány – Csekő Ernő: „Mélyen tisztelt földim, ifj. Leopold Lajos és

Babits Mihály barátsága, *Múlt és Jövő 2006/2* – a valóságos viszonyok alapján tárta fel ezt az oly bonyolult indítórugókra járó viszonyt.)

Az agráriusból iparivá igyekvő ország és a kultúra szükségszerű változását és kapcsolatát pontosan foglalja össze Ignotus egyik korai programcikke, amelynek a háttérben ott munkál a közgazdasági-jogi látásmód is:

„A levegő művészibb, irodalmibb, tudományosabb – hogy egy világszerte elfogadott szóval mondjam: intellektuálisabb, mint bármikor ezelőtt. S ez a jelenség annyira legmélyén rejtőzködik idevaló életünknek s annak minden szála annyira ez egy ok felé fut össze, hogy érdemes megkeresni és felfedezni, s mintegy kulcsul adni azok kezébe, akik előtt, minél régebben szakadtak el hazulról, annál több lakattal elzárt titokzatosságnak kell, hogy tessenek minden, ami minálunk most végbemegy.

Az ok, hogy menten megnevezzem, Magyarországnak industrializálódása. Ez a folyamat lassú, nem is általános vagy legalább is nem egyenletesen megy végbe az egész országban – ezenfelül sokban mesterséges, erőltetett, tehát mesterkelt is. De: mégis végbe megy; Magyarországon ma van némi ipar, van, ezzel együtt, élénkebb kereskedelem és bonyodalmasabb pénzgazdaság is. Ennek hatásai pedig mérhetetlen nagyok a társadalmi, a műveltségi, a művészeti életben is. Nos: akik e hazát bár csak néhány év előtt hagyták is el, ugyebár azt az emléket vitték magukkal, hogy Magyarország földművelő ország? És, ha efféléken elgondolkoztak, még azt a további adalékot is, hogy földművelőnek sem a legmagasabb fejlettségű; hogy a magyar földművelés és mezőgazdaság túlnyomóan, mint mondani szokás, extenzív, vagyis nem aknázza ki eléggé a földet, nem használ fel minden lehetőséget, amit akár a talaj, akár a meggyarapodott emberi tudás ad arra, hogy ez a mi földünk bőven teremjen. [Hogy ez mint függ össze a birtok megosztásával s a hitelbeli állapotokkal, az külön fejezet, melyről ezúttal ne essék szó.] Már most gondolkozzunk el egy kissé azon, mit jelent az országnak ez az agrárius természete, s kivált ez az extenzív gazdálkodás, melyhez nem kell, mint az intenzívhez, kémiai, technikai, mechanikai ismeret – mit jelent az intellektualitás, a művészet, a tudomány szempontjából? Gondoljuk el, például, hány iskolázott s tudományokban jártas ember kell egy negyedmillió értékű földbir-

tok extenzív művelésű ellátásához? Ember, munkaerő sok kell hozzá, de úgynevezett intelligens, vagyis képzett és iskolázott ember kevés – én azt hiszem, hogy négy-öt, de vannak barátaim, akik azt állítják, hogy három is elég. S gondoljuk el, viszont, hogy hány ilyen ember kell egy ugyanilyen tőkét érő ipari vállalkozás ellátásához! Legalább negyven – nem szólva arról, hogy a gépi munkásra s kivált a munkavezetőkre, még a legbutábbra is, a munkájuk természetete több érdeklődést és ismeretet parancsol, mint a földművesre, a legértelmesebbre is, az övé. Íme a különbség az agrárius és az ipari közönség között! Megint csak természeti törvény, hogy akinek mire szüksége nincs, az elsorvad benne, akár csak a vakondoknak a szeme – s így, amely országban az emberek foglalkozásához és megélhetéséhez nem kell az intelligencia, ott az elsorvad, ha százszor vele születik is minden egyes emberrel [minthogy a magyarral vele is születik; nem vagyok chauvin, de meggyőződésem, hogy átlag és eredendően a magyar értelmesebb, teszem azt, az angolnál.] Ahol az intellektust az élet, a kenyérkereset, a munka nem foglalkoztatja, fejleszti és fárasztja, ott az elmének épp úgy nem lehetnek éhségei és szomjúságai, mint ahogy étvágytalan az a test, amely nem mozog, és nem használódik el. Ahol a tudásra nincs épp úgy a munka s a termelés természetéből következő szükség, mint szénre, vízre vagy termőföldre, ott nem fejlődik tudomány s elsorvad a tudományos érdeklődés. S ahol a munka s a termelés nem fejleszti és fárasztja az értelmet annyira, hogy szüksége legyen arra az izgalomra, frissítésre és játékra, amit a művészet jelent az elme számára, ott nem fejlődik művészet s elsorvad a művészi érdeklődés. Mondom: ez a különbség a csakis földműves és a főképp iparúzó országok között. Az iparúzó országokban, ahol az értelem a munkához s a megélhetéshez kell, az iskolázott értelmeknek állandóak és követelőzők az éhségei és a szomjúságai; itt tudomány, költészet, kép, muzsika és színház épp olyan természetesen és igazán kell és szükséges az ember számára, mint az étele vagy a nadrágja – s csak ahol ilyen komoly a szükség s ilyen unszolás nélkül szükség-szerűen elkövetkező a fogyasztás, ott indulhat meg a termelés. Ipari országokban senki sem pártolja a művészetet, mert ezekben természetes talaja van; nem kell magát kitarottnak éreznie, mert a fogyasztónak, az ő pénzéért, csak olyan valóságos jót és ellenértéket ad, mintha az

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS
SZERKESZTŐK: ADY ENDRE, BABITS MIHÁLY
FŐMUNKATÁRSÁK:
AMBRUS ZOLTÁN, ELEK ARTÚR, GELLÉRT OSZKÁR, LACZKO GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, SCHÖPFLIN ALADÁR

TARTALOM:

<p>ADY ENDRE SCHÖPFLIN ALADÁR: A pirosruhás nő. (Regény: III.) TÓTH ÁRPÁD: Ballad. Epi-taphium. (Versek.)</p>	<p>BALÁZS SÁNDOR: A Bakó-lányok. BOROSS LÁSZLÓ: A versaillesi konferencia előkészülete. RÉTI ÖDÖN: Remény. (Novella.)</p>
--	---

FIGYELJ!

FŐST MILÁN: Bácsúszvák Altev. 74terhez. — KASSÁK LAJOS: Szabó Dezso könyve. — ZÉRY TIBOR: Szép úrnő: Lila ákác. — DÓCZY JENŐ: Surányi Miklós: Kantata. — ELEK ARTUR: A Szépművészeti Múzeum Évkönyve.

<p>ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 48 K FÉLÉVRE 24 K EGYES SZÁM KIRÓDÍVATVAL: VI. VILMOS CSÁZÁR-ÖT SI. ÁRA 230 KOR.</p>	<p>MEGIELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN SZERKESZTŐSÉG</p> <p style="text-align: center;">TELEFON: 63-52</p>
---	---

XII. ÉVFOLYAM.
1919. FEBRUÁR 1.
3. SZÁM

éhes embernek kenyeret, húst, babot vagy lencsét adunk. Ahol azonban, mint nálunk Magyarországon még kevéssel is ezelőtt, a művészetet s az irodalmat csak pártolják, ott ez azért van így, mert nincs rá szükség s ott nem is terem meg – vagy, ha meg is terem, újra meg újra elsenyved, s nem nő össze a nemzeti étellel. Olyan nagy és költséges valamit, mint a művészet, nem lehet pártolni, mert nincs az a pénz a világon, melynek a fölöslege állandóan futná arra, ami, ha még oly szép is, fölösleges ottan, ahol nincs rá igazi szükség. Agrárius és kivált extenzíven agrárius országban pártolással és kitarottsággal erőltetni a művészi életet éppoly kilátástalanság, mint az volna, ha Svájcban erőnek-erejével a tengerészetet akarnák pártolni, vagy a magyar pusztán s az amerikai prairieken a hegyi sportokat pártolnák. Íme a furcsaság: Magyarországon, az irodalom s a művészet pártolásának hagyományos hazájában ma már kezdik nem pártolni az irodalmat, s a művészetet. Sőt egy idő óta valósággal kultúraellenes hangulat kezd elterjedni a konzervatívabb társadalmi rétegekben, melyek, helyes ösztönnel, igen megkerülgetetteknek kezdik magukat

érezni hatalmi érdekeikben – s az erkölcs, a nemzet, a vallás és egyéb javak jelszavaival folyó ördögűzésben a füstölőt buzgón kezelgeti minden fajtájú hivatalosság. Mindazonáltal: soha annyi igazi kultúra nem volt Magyarországon, mint most van; tudomány és művészet kezd komolyan összefüggeni életünkkel és közönségünkkel s ennek nincs, nem is lehet egyéb oka, mint a bár lassan megindult s vergődve haladó, de végre csakugyan elkövetkezett industrializálódás. Magyarországon ma több szükség van értelmes és iskolázott emberre, mint bármikor ezelőtt. Ezért nagyobb is a fogyasztás lelki táplálékban, s ez a fogyasztó szükség századok óta először teremt nálunk tudományos és művészi életet, érdeklődést és közvéleményt. Egyelőre szegényeset, mert szegényt – de végre igazit.

E felől ne tévesszen meg senkit a hajsza, mely az új irodalom ellen folyik, az elméskedés, mely az új képeket fogadja, a konokság, mellyel az állam a modern fejlődést üldözi, az őszinte értetlenség, mellyel az elmaradtak az intellektuálisok követelődésén elszörnyülködnek. Ez, bármily furcsának tessék, éppúgy haladás és fejlődés jele, mint a feltűnő munkás-ellenesség, a demokrácia megtagadása, a klerikalizmus, az antiszemitizmus, konzervativizmus szervezkedése, mely mind oly furcsa a mi hazánkban, a szabadság s a szabadelvűség nevezetes világában. Mert mindez nem jelent egyebet, mint hogy a társadalom fejlődése eljutott odáig, ahol a dolgai s a kérdései kezdenek komolyak, életbevágóak, zsebeket és bőroket érintőek lenni, ahol tehát a szép szólalomoknak a következéseit is le kell vonni, s nem lehet többé általánosságban szavalgatni olyan eszmék felől, melyeket a valóságos állapotok még nem tettek napirendre. Ahol nincs ipari munkásság, ott minden ember szocialista; ahol a fejlődésnek még nem áll útjában a nagybirtok, ott a főpapok s a főurak is liberálisak. De ahol a szocializmus sztrájkot és béremelést jelent, ott a munkaadók megszűnnek szocialisták lenni, s ahol a liberalizmus a nagybirtokok felaprózását és feldarabolását kezdi jelenteni, ott a nagyurak sem liberálisak többé. Magyarország fejlődésének legbiztosabb jele az a kemény védekezés, mellyel a régi hatalmak felvonulnak minden ellen, ami új – akár a politikában, akár a gazdaságban, akár a tudományban, akár a művészetben. Ez azt mutatja, hogy van már Magyarországon tudomány és művészet, s olyan bizonyosan megmarad, mint amely bizonyosan diadalmaskodnak a jobb és

kiadóbb termelő módok a régiebbeken és meddőbbeken.” (Ignotus: „Új művészet”, *Nyugat*, 1909. 8. szám)

A magyarrá válás programja, a pusztai jogi feltételek elégtelensége okán a kultúrába történő föloldódáson keresztül mehet végbe – ez a nézet Tiszaeszlár sokkja után egyre szélesebb zsidó rétegekben vált felismeréssé. Ezért a magyar gazdaság javarészt zsidó irányítóinak elemi, sőt: jól felfogott üzleti érdekük fűződött ahhoz, hogy ez a kultúra nyitott és befogadó legyen a zsidókkal (saját magukkal) szemben, ugyanakkor egyetemesen magyar. S mivel ilyen nem volt, meg kellett teremteni. Ez az irány tehát egyaránt leképezte a mindazok törekvéseit, akik valamilyen módon szakítani kívántak a hagyományos zsidó társadalommal. Pontosabban ez a felismerés, és ez a csoportosulás a 18. század vége óta a hosszú felbomlás folyamatában lévő hagyományos zsidó társadalom eredménye és szociológiailag nyomom követhető jelensége is.

c./ Ez utóbbit szemlélteti a *Nyugat*nak az írói gárdája is.

Milyen módon dokumentálható, lajstromozható, hogy valakinek az irodalmi tevékenységének valamilyen módon a zsidó azonossághoz köze van? Az (ál)politikai korrektség itt állítja fel a legnehezebben áthágható tilalmi tabut. Szoros együttműködésben, s az érveiket interiorizálva a manifeszt antiszemitákkal, akik a zsidók irodalmi tevékenységét legitimitás hiányosnak ítélik meg, vagy a magyar irodalom (azonosság) szempontjából elkorcsosulásnak, értékvesztésnek vagy értékföladásnak. A helyett, hogy, miként a *Nyugat*ot alapítók látták – mindkét oldalról –, elismernék a zsidó eredet, a zsidó más hang, szín: magyar, csak másféleképpen magyar voltát – és ennek a legitimitását. (Ez a probléma és vitapont a *Nyugat*-diskurzus történetének a gerince.)

„A mi chauvinjeink is próbálkoztak a mai magyar irodalom lezsidózásával, de hamar abba hagyták, mert neveltségben maradtak vele. Neveltségben azért, mert éppen a művészet a fajiság birodalma lévén: a zsidó fajiság semmivel sem alábbvaló benne akár a román, akár a francia, akár a magyar fajiságnál – s neveltségben azért, mert a zsidó elvegyülés éppoly meggyarapodása a magyar irodalmiságnak, mint a Disraeli politikája volt az angol fajiságnak.” (Ignotus: „Magyarság és Irodalom. Bevezető szavak a

Nyugat Nemzeti Színházbeli matinóján”, 1913, március. 2-án.)

„Korom ismerésében, vakon és süketen jöttem ki az egyetemről, mint társaim. A középkor irodalma, művészete, sokféle energiája egy gótikus reneszánsz lehetőségét szuggerálta belém. Azt hittem: csak egy újjá tatarozott múlt lehetséges jövő számunkra. És ebben a nagy akadálnak láttam a zsidó fajt. Lokális körülmények segítettek: és rajongó gyermekfővel antiszemita svungokat donkizotéztem egy vidéki lapba.

Szerencsére hamar belém nyilallott, hogy ez az első lépés: ficamodás. ... És silabizálni keztem saját korom. Feltettem a kérdést: milyen lenne a magyar élet, ha a zsidóerő nem társult volna vele? És feleletül kaptam, hogy a zsidók befogadása a magyar faj ösztönszerű kapása volt az élet, a fejlődő szabadabb élet után.”

(Szabó Dezső: „Ernst Renan: Az Akropoliszi ima” *Nyugat*, 1911. 16. szám)

A Szabó Dezső-idézet a dátumával és az író neve, mint mai fogalom utal a mozgásokra, amelyek a *Nyugat* szervezte szellemi térben végbementek, s a folyóirat különböző korszakaira is, ahol zsidó és nem-zsidó írók viszonya s a zsidókérdés jelentős hangsúly eltolódáson ment át. Mindenesetre a közkeletű hiedelem – amelyet a *Nyugat*nak éppen a zsidó szerkesztői hangsúlyoztak ki – hogy a folyóiratot túlnyomó részét nem zsidók írták –, nem igaz, s ezért revízióra szorul.

De ehhez meg kellene határozni, hogy ki számít zsidónak a fórumon, amely határozottan univerzális jellegű – szemben a felekezeti vagy cionistának (e kontextusban: szekuláris modern zsidóként) meghatározott médiumokkal szemben? Ezeknek az említett médiáknak a létezése és a *Nyugattal* párhuzamos működése közelebb is visz a problémához.

Ugyanis a *Nyugattal* párhuzamban, sőt előzményeiben, vagy akár (mint a *Magyar Csillag* esetében) megszűnte után is léteztek zsidó fórumok – mégpedig szoros személyi összefonódásban a *Nyugattal*. Mint már arra utaltam, *A Hét*-nek nemcsak szerkesztői, de írógárdájának jelentős hányada is átment a *Nyugat*ba. A felsorolás teljes igénye nélkül: a neokatolikusokat kivéve (Szerb Antal, Halász Gábor, Vas István, Radnóti Miklós) alig van olyan zsidó származású szerző, aki ne publikált volna manifeszt zsidó

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS * SZERKESZTŐ: BABITS MIHÁLY
FŐMUNKATÁRSÁK: AMBRUS ZOLTÁN, ELEK ARTÚR, GELLÉRT OSZKÁR, LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, SCHÖPFLIN ALADÁR

TARTALOM:

IGNOTUS: Halhatatlan Ady. ADY ENDRE: Versek. SCHÖPFLIN ALADÁR: Ady Endre emléke. DÓCZY JENŐ: Ady művészetéről. SZABÓ DEZSŐ: A két forradalmi költő. LACZKÓ GÉZA: Ady életének tanulságai. BALÁZS BÉLA: Köszönjük. (Vers.) KABOS EDE: Ady Endre édesanyja. ELEK ARTÚR: Ady Rómában. NYUGY ENDRE: Ady-anekdóta. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: A huszonhét éves költő. LENGYEL MENYHÉRT: Ki látta őt? MÓRICZ ZSIGMOND: Ady Endre a ravatalon. SZILÁGYI GÉZA: Ady Endréről. KRÚDY GYULA: Az önmagával verekedő költőről. SZINI GYULA: Ady Endre. SZÉP ERNŐ sorai. RIPPL-RÓNAI JÓZSEF levele. FÖLDI MIHÁLY: Ady kézírata. — A Zuboly-vers. (Figyelő.) MELLÉKLETEK: CSORBA GÉZA rajza: Ady Endre halotti lárvája. — ADY ENDRE fényképe 1909-ből. — ADY ENDRE fényképe 1917-ből.	BOROSS LÁSZLÓ: Ady Endre és korja. MARRIUS ODÓN: Halott veszér élők élen. ROZVÁNYI VILMOS: Bácskóra. (Vers.) PINTÉR JENŐ: Az Ady-irodalom. RÉDEY TIVADAR: Ady diákori zseneli. Znahon. ADY ENDRE: A műhelyben. (Színjáték.) — ADY-LEVELEK. ADY ENDRE kézírása. PAPY VIKTOR: Ady és a zene. KODÁLY ZOLTÁN: „Ádám hol vagy?” (Kottamelléklet). BARTÓK BÉLA: „Három ózi könnyesepp.” (Kottamelléklet). BÁLINT ALADÁR: Emlékezés. DERVY TIBOR: Az utolsó nemzeti költő. BIRÓ LÁSZLÓ: A fiatal Ady Endre. TÓTH ÁRPÁD: Ady költészetének viszonya elődeivel és a francia modernnekhez. SCHÖPFLIN ALADÁR: A pirosruhás nő. V.
---	--

ELŐFIZETÉNI ÁRA EGY ÉVRE 48 K FÉLÉVRE 24 K EGYES SZÁM ÁRA 280 KOR.	KIRDÓHIVATAL: VL. VILMOS CSÁSZAR-ÚT 51. TELEFON: 63-50.	MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN SZERKESZTŐSÉG BUDAPEST, VI. TELMI (GÁZTÁR) UT. 11. BÉ. XII. ÉVFOLYAM. 1919. FEBR. 16. — MÁRC. 1. 4—5. SZÁM
--	--	--

fórumon. (*Egyenlőség [1882–1958]*, *Múlt és Jövő [1912–1944]*, *IMIT Évkönyvek [1895–1948]*, *Libanon [1936–1942]*, *Ararát füzetek [1939–1944]*, *100 év zsidó költői* c. reprezentatív antológia szerk. Csergő Hugó, Komlós Aladár, Rubinyi Mózes, Kohn Zoltán, Sós Endre, Turóczi-Trostler József, Mohácsi Jenő, *Budapest, évszám nélkül, de alighanem 1942, vagy 1943.*)

Ez utóbbi, a holokausztnak árnyékában nyomjelzőnek szánt összegzés négy korszakra osztja fel a 100 éves korszakot: *Az elők (reformkor)*, *Kis József és A Hét kora*, *A Nyugat kora*, *Az újak*. Tehát a reprezentatívnek szánt zsidó önfelmutatás nemcsak szoros összefonódásban, de sajátuk is, egyritmusra szívdobbanónak tudja a modern magyar kultúra fejlődésével a saját fejlődési útját. (*Az újak* periódus is seregnyi, *Nyugat*ban éppen induló költőt vonultat fel, a reprezentáns *Nyugat*-szerző, Mohácsi Jenő válogatásában: Forbáth Imre, Forgács Antal, Rónai Mihály András, Szenes Erzsébet, Tamás Sári, Timár Magda, Vér Andor, Vészi Endre, Zelk Zoltán.) „A Nyugat korszaka” fejezet – a *Nyugat*nak szintén meghatározó szerzője, Turóczi-Trostler

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS * SZERKESZTŐ: BABITS MIHÁLY
FŐMUNKATÁRSÁK: AMBRUS ZOLTÁN, ELEK ARTÚR, GELLÉRT OSZKÁR,
LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, SCHÖPFLIN ALADÁR

TARTALOM:

SZABÓ DEZSŐ: Az egész emberét. SONKOLY BÉLA: A szavak. — A halál-
hoz. — Élni hívom. (Versek)
TÓTH ÁRPÁD: Az új Isten. — Március. — DÁVID LAJOS: Eötvös Lóránd.
Az őszhöz. (Versek)
ÚJFALUSI LÁSZLÓ: Április. (Novella) SCHÖPFLIN ALADÁR: A pirosruhas nő.
(Regény. VII)

FIGYELŐ:

TÓTH ÁRPÁD: Zempléni Árpád: Vasfő és Ime. — FÖLDI
MIHÁLY: Illés Béla: Spartacus élete. — BÁLINT ALADÁR:
Vaszary János új képei.
FÖLDI MIHÁLY: Kőhídi fotóiratokból.

ELŐFIZETÉSI
ÁRA
EGY ÉVRE 48 K
FÉLÉVRE 24 K
EGYES SZÁM
ÁRA 280 KOR.

KIADÓHIVATAL: VL. VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 51.
TELEFON: 63-92.

MEGJELENIK:
MINDEN HÓNAP
1-ÉN ÉS 16-ÁN
SZERKESZTŐSÉG
: BUDAPEST, VI.
: HUNG. GYŐRI-UT 11. B. H.

XII. ÉVFOLYAM. 1919. ÁPRILIS 1. 7. SZÁM

József – az általa válogatott anyagot pedig olyan bevezetővel látta el, amely nem külső tárgy, hanem a lírikus benső énjének pszichológiumában helyezi el a zsidó azonosságot, s azt a benső önkifejezést, amit a zsidó részvétel – a lehangsúlyosabban, s mintegy intézményi keretek között éppen a *Nyugat*-mozgalomban – a magyar irodalom gazdagításába hozott:

„E költők történeti helyzetének hű és érzékeny tükre a zsidósághoz való viszonyuk. Tárgyi zsidóság, származásukra emlékeztető külső jel csak ritkán, akkor is inkább csak pályájuk elején, vagy éppenséggel nem fedezhető fel műveikben. De aki a megértés finomabb eszközeivel olvassa a szövegeiket, az hamarosan észreveszi, hogy lent a felszín alatt, a »biztonságérzeten« innen rejtettebb mélységekben, még mindig sok belső szál köti őket a zsidósághoz, hogy mindegyikükben él valami a 'testvérbánat' csillagából, valami a 'végtelen sugarakból', még akkor is, ha formailag elhagyták ezt a zsidóságot. Itt a veszélyeztetett lélek, a magány, a tanácstalanság, az éjszakai látomás lírában, ott a pillanatnyi áhitatban és elborulásban egy látha-

atlan kórus, a bibliai zsoltárok, próféták hang- és képtöredékeire, egy kollektív emlékezet nyomaira ösmerünk. Néha úgy tetszik, mintha legmeggyőzőbb képeiket és legbonyolultabb hasonlataikat mind csak egy megoldhatatlan 'metafizikai' honvágny sugallná. S éppen ennek a visszaemlékezésnek és honvágnyak fájdalmas pillanatai azok, amikor új, eddig ösmeretlen árnyalatokkal bővül a nyelvük, amikor ritmusuk kilép a szokott mederből és szabadabb 'nyílt' formát keres magának, amikor versük tiszta zenéjét nem zavarja sem a fölszínes írónia, sem az intellektuális megterhelés. Az ilyen pillanatokból adódik az a többlet, amellyel gazdagabbá tették korunk egyetemes költészetét.”

A kettős térben való otthonlét általánosnak és hangsúlyosnak mondható. Olyan reprezentatív szerzőkről van szó mindhárom nemzedékből, mint például az induló Nagy Endre (aki pályáját egy kifejezetten ortodox lapnál – a Nagyváradon kiadott *Zsidó Híradó*, 1891-1896 – kezdte, majd kikeresztelkedéséig, hosszú évekig rendszeresen írt az *Egyenlőség*ben, Somlyó Zoltán, Szép Ernő és Pap Károly akik minden létező zsidó újságban, kiadványban dolgoztak (ezeket, míg nem késő, össze kellene gyűjteni), de a *Nyugat* második korszakának jelentős tanulmányíró és kritikus gárdája, mint Komlós Aladár, Kardos László, és Turóczy-Trostler József vagy az utolsó korszakában Keszi Imre nemcsak, hogy hangsúlyosan voltak jelen a zsidó médiumokban, hanem ezeknek értéket és mértéket adó szervezőiként is kitűntek. (Zsidó középiskolák legendás hírű tanárai is voltak egyben.)

A szereplés-választás valamilyen egyértelműen meghatározható szellemi műhelyben – azaz: közösségben – önkéntes, és az odatartozását választó személyiség döntése. Az eleddig feltáratlan kettős, a zsidó és univerzális fórumokon történő szereplés éppen a *Nyugat* vonatkozásában mutatkozott meg a legplasztikusabban. Mintegy annak az azonos eredet gyökereit is reprezentálva. (Fölösleges is lenne említeni, hogy ez csak az elvont logika alapján jelentené ugyanazt, ha az univerzális fórumokon szereplő nem-zsidó szerzők protestáns vagy katolikus médiumokban való párhuzamos részvételével vetnénk össze. Illetve épp ez az elméleti kísérlet mutatná meg megvilágítóan, hogy mindez mennyire más hangsúllyal esik latba, mert a zsidó – az nem/nemcsak vallási entitás.)

Vajon mit reprezentál a halál neme és módja? Milyen kívánt vagy nem kívánt közösségbe forraszt össze, vagy ránt vissza? Azaz: lehet-e a halál neme vagy formája zsidó? Van-e ilyen: zsidó halál? Vagy inkább: a zsidókra kirótt halál.

A holokausztot a zsidók ellen követték el. Akit ebben az apokalipszisben öltek meg, zsidó halált halt. Ha a *Nyugat* folyóirat, szellemi műhely és mozgalom felfogható közösségnek, mint ahogy szerintem igen, akkor nincs a magyar szellemnek még egy oly nagy holokauszt temetője, mint a *Nyugat*. (Talán érdemes lenne egy ilyen emlékművet felállítani a maga fizikai valóságában is, ha már a 600 000 elpusztított magyar zsidónak maig nincs ilyen emlékműve.)

A *Nyugat*nak az 1908-as első szám írói közül éppúgy vannak áldozatai (Révész Béla, Kemény Simon, Elek Artúr), mint az 1941-es utolsó, 8-as szám szerzői közül (Radnóti Miklós, Nagy Zoltán).

Ha a *Nyugat* zsidó fórumokon tudatosan résztvevő, valamint a holokausztban elpusztult szerzőit nézzük, akkor csak talán az egy Karinthy Frigyes marad fent a „szűrőn” – „szerencsés” időpontban bekövetkezett halála okán. (Özvegye „a legnagyobb magyar író felesége vagyok” felkiáltás-hivatkozással az ajkán, Auschwitz máglyáin égett el.)

A gyakran elhangzott hivatkozás, hogy a *Nyugat* legjelentősebb írói nem zsidók voltak, erősen vitatható kánon-probléma kérdése. (Ady Endre szerepét leszámítva, akinek a jelensége nem mérhető egyetlen társáival sem a magyar irodalom történetében.) Arról nem beszélve, amint a bevezetésben kifejtettünk, hogy egy folyóiratot a szerkesztők, s nem a szerzők határoznak meg.

(A *Nyugat* szerkesztőváltásait és a kánonjának kialakulását, s a zsidótörvények után beállt helyzet elbeszélését egy következő összeállításban kívánjuk elmondani, épp e jogosultság – a zsidó szempontból elbeszélhetőség – magunk előtt is tisztázott legitimálása után.)

d.) A *Nyugat*ot alapítók, finanszírozók s jelentős részben írók mellett a folyóirat olvasóközönségének nagy része is zsidó volt. Erről, kellő dokumentumok híján a legnehezebb beszámolni. Azonban azon kívül, hogy az elmondottakból, valamint a *Nyugat*ot megítélő támadásokból ez feltételezhető, rendelkezünk erről néhány koronatanú emlékezésével is.

Fenyő Miksa, ha a következő mondatában ki is fejt, hogy önmagának is kellemetlen ez az

NYUGAT
FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS
SZERKESZTŐK: BABITS MIHÁLY ÉS OSVÁT ERNŐ.
FŐMUNKATÁRSÁK: ELEK ARTÚR, FENYŐ MIKSA, GELLÉRT OSZKÁR, LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, SCHÖPFLIN ALADÁR ÉS SZINI GYULA.

TARTALOM:

GELLÉRT OSZKÁR: Vers.
KIRÁLY GYÖRGY: Kaffka Margit.
TÓTH ÁRPÁD: Vers.
KARINTHY FRIGYES: Két mosoly.
LÁNYI SAROLTA: Versek.
TERSÁNSZKY J. JENŐ: A két fivér. (Novella).
BODR JÓZSEF: Vers.
FÓTHY JÁNOS: Versek.
RÉTI ODÓN: Hajtóröttek. (Novella).

LILIENCRON–KOSZTOLÁNYI: Vers.
NAGY BALOG JÁNOS: Őnarckép.
BÁLINT REZSŐ: Előhang Nagy Balog János művészetéhez.
LENGYEL GÉZA: Schulek Frigyes emlékezetére.
SZINI GYULA: A kifeszített ij. (Novella)
GYULAI MÁRTA: A nyílt szemű ember.
FÓST MILÁN: Vers.
MÓRICZ ZSIGMOND: Mors.

FIGYELŐ:
ELEK ARTÚR: Fehér Henrik. — BÁLINT ALADÁR: Két magyar testő. — RÉVÉSZ BÉLA: Egy kiáltás. — KOSZTOLÁNYI DEZŐ: Magyar rhapszódia. — ROZVÁNYI VILMOS: Nézet Béla: Miniatűr. — CHOLNOKY LÁSZLÓ: Krúdy Gyula: Asszonyágonk alja. — SCHÖPFLIN ALADÁR: Balass Sándor: Kiváras. — SCHÖPFLIN ALADÁR: F. Kernácz Ilona: Részonyélet. — TÓTH ÁRPÁD: Cholnoky László: Piroka. — KIRÁLY GYÖRGY: Benito Perez Galdós (1845–1918). — HARJAI HENRIK: Gáster Hedda. — SZÉKELY ARTÚR: A közigazgatási fakultás.

ELŐFIZETÉSI ÁR
EGY ÉVRE 200 K.
FÉLÉVRE 100 K.
NEGYEDÉVRE 50 K.
EGYES SZÁM ÁR
: 10 KORONA :
: 10 KORONA :
: 10 KORONA :

KINDÖHWATL: VL. VILMOS CSÁSZAR-ÚT 51.
TELEFON: 6-30.

XIII. ÉVFOLYAM. 1920. JANUÁR. 1-2. SZÁM

MEGJELENIK
MINDEN HÓNAP
1-ÉN ÉS 16-ÁN
SZERKESZTŐSÉG
BUDAPEST, VI.
VILMOS CSÁSZAR-ÚT 51. III. EM.

igazság, de kénytelen-kelletlen bevallja: „Az előfizetők kétharmada zsidó lehetett, egyharmada a keresztény középosztályból került ki. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy miért említem meg ezt, hacsak azért nem, hogy a náci idők ideológiája még ma is véres árnyékként vetődik szemünk elé.” (*Feljegyzések és levelek a Nyugatról. 111. old*)

Schöpflin Aladár ugyanezt a tényt olyan érvekbe ágyazottan mondja el, amit ma bizonyára ama „politikai korrektség” jegyében nem tehetne meg.

„Szólni kell még a *Nyugat* első időbeli közönségéről is, amely sohasem volt nagyszámú, de olyanokból állt, akikben volt érdeklődés a komolyabb, nagyobb igényű olvasmány iránt. Többségében zsidókból állott, aminek megvolt a maga oka. A mi sajtósági társadalmi életünkben a törzsökös magyarságnak a kulturális örökök iránti mérsékelt érdeklődése mellett a zsidóság az, amely a legnagyobb részt veszi a művészet és az irodalom élvezéséből. Színházba mégy, azt látod, hogy a nézőtér nagy többségben zsidók ülnek. Képkiallításon azt látod,

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS

SZERKESZTŐK: BABITS MIHÁLY, GELLÉRT OSZKÁR, OSVÁT ERNŐ
FŐMUNKATÁRSÁK: ELEK ARTÚR, FENYŐ MIKSA, FÜST MILÁN,
KARINTHY FRIGYES, KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, LACZKÓ GÉZA,
MÓRICZ ZSIGMOND, NAGY LAJOS, NAGY ZOLTÁN, SCHÖPFLIN
ALADÁR, SZINI GYULÁ, TERSÁNSZKY J. JENŐ, TÓTH ÁRPÁD

TARTALOM:

ADY ENDRE: KORROBORI (Kiadatlan cikk)
MÓRICZ ZSIGMOND: A MAGYAR ASSZONY (Vers)
TERSÁNSZKY J. JENŐ: A HAVASI SELYEMFÜD (Teljes regény)
SEKY ZOLTÁN: ÖT VERS
KIRÁLY GYÖRGY irodalmi hagyatékából: KÁDÁR KATA BALLADAJA
SÁRKÓZI GYÖRGY: KÉT VERS
BÁNYAI KORNÉL: VERS
FENYŐ MIKSA: ELMŰLT HETEKBŐL (Kölcsön és belpolitika. — Cholnoky
Viktor. — A zenei Greguss-díj)
PETERDI ISTVÁN: VERS
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: KERR ALFRÉD UTIRAJZAI

FIGYELŐ:

SZIRMI ALBERT: KACSÓN PONGRÁC — LÁNYI VIKTOR: MÉZESKALÁCS FÖLDI MIHÁLY: GEORG KNISER-DIVAT
ÉS A TŰZ AZ OPERAHÁZ-BAN — FERENCZI SÁNDOR: ALTRTÓ ÉS EBRESZTŐ TUDOMÁNY

JANUÁR 3. **1. SZÁM.**

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
HEGYEDÉVRE 40000 K
EGYES SZÁM 10000 „

KÖLFOLDÓN:
HEGYEDÉVRE 80000 K
EGYES SZÁM 20000 „

XVII. ÉVFOLYAM
:: 1. SZÁM ::
:: 1924. I. 3. ::

SZERKESZTŐSÉG ES KIADÓHIVATAL
VI. KER. VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 51. III.
TELEFON: 63-52.

MEGJELENIK
:: MINDEN HÓ ELEJÉN
:: ÉS KÖZEPÉN ::

Ára 10000 korona
Ujévi szám.

hogy akik a képeket nézik, nagyobbára zsidók, akik a képeket megveszik, majdnem mind azok. Könyveinket is leginkább ők olvassák, nemcsak a zsidó írókét, hanem akár Herczeg Ferencét is. Ezt ma divat bűnükül felróni. Én csak mint tényt állapítom meg. A zsidó emberben több az intellektuális kíváncsiság, a kultúrára való hajlandóság, általában az élet kínálta jó dolgok élvezésére való készség. Fajtájuk minden múltja, hagyománya az észre utalja őket, ma is leginkább eszükkel tudnak érvényesülni, nagyobbára olyan pályákon élnek, ahol a több ész jelenti a több hasznot és jobb boldogulást. Ezért szeretik az eszüket játszani, örülni annak, hogy meg tudnak érteni olyan dolgokat, amelyek mások előtt csukva vannak, s még játékaikban is főszerepet juttatnak az észnek. Ősidők óta olyan a helyzetük, hogy csak a tehetség viheti őket előre, ezért készek elismerni minden tehetséget, akármi téren nyilvánul is. A középosztálybeli keresztény ember lehet büszke úri származására, társadalmi állására, családi és egyéb összeköttetéseire: őt csak a tehetsége emelheti ki az átlagból. A zsidók helyzetében, amely mindig az összes eszközök felhasználását teszi szükséges-

sé, az irodalom is hasznot hajthat: bővíti élet- és emberismeretüket.

Ezek részint történelmileg kifejtett tulajdonságok, de sokkal inkább abból származnak, hogy a zsidók túlnyomólag a szabad polgári foglalkozásokban vannak elhelyezkedve, amelyek élénkebb észjárást, gyorsabb gondolkodást kívánnak meg, mint például az állami hivatal vagy a tanárság. Azok a tendenciák, melyek nálunk a köztudatban mint zsidós tendenciák vannak megbélyegezve, demokrácia, antikonzervativizmus, radikalizmus, városiaság, újdonságokra való befogadási készség: a polgárság tendenciái minden olyan nemzetben, amely saját autochton polgárságot tudott magából kifejleszteni. A tulajdonképpeni polgári funkciók nálunk – erről volt alkalmam már szólni – a zsidóságra maradtak. Ezek közé tartozik az irodalom és a művészet felkarolása is. Mióta a művészetek felszabadultak a mecénásság hűbéruralma alól, mindenütt a polgárság jómódú részének köszönhető felvirágzásukat. A kereskedőnek, az iparosnak, ha az isten felvitte a dolgát, könnyebb a keze, hogy képre, könyvre költsön, mint a gazda-embernek, nemes úrnak, akit jobban elvonnak a művészettől másfajta passziók. Ezek olyan tények, amelyek történelmi fejlődésből és a társadalmi rétegek pszichológiájából folynak.

Nagyrészt zsidó olvasóközönségének azonban nem hiszem, hogy sok része lett volna a Nyugat szellemi irányításában. Mint már jeleztem, a Nyugatnak kifejezetten az volt a fő elve, hogy kizárta törekvéseiből a közönség kíváncsihoz való alkalmazkodást. Szerkesztői zsidók voltak, de fontosabb munkatársai, akik a legerősebb hangját adták, keresztények, akiknek a zsidó szerkesztők adták a legnagyobb teret és elképzelhetetlen, hogy bármiféle zsidó szellemhez való hasonulást kívántak volna tőlük.” (Schöpflin Aladár: *A magyar irodalom története a XX. században. Budapest, 1957*)

Az egész századfordulótól a holokausztig tartó rövid, de gazdag korszakra tett zsidó hatást Ady barátja s jelentőségében hozzá hasonló prózaíró megfelelője, Móricz Zsigmond foglalta össze a legmértányosabban – abban a cikkében, amelyet az úgynevezett „zsidótörvények” parlamenti elfogadása alkalmából írt.

„A zsidóságnak az volt a történelmi szerepe, hogy áthidalja azt a korszakot, mely a magyar-

ság megsemmisülésére vezethetett volna. 1867-től 1914-ig egy fél évszázadon át a zsidóság évezredes szenvedésekben kifejlődött s megfiomodott intelligenciája és szervező ereje teremtette meg az alapot az új magyar életre.“ (Móricz Zsigmond: Zsidótörvény. *Pesti Napló*, 1938. május 5.)

Áttekintésemet összegezve úgy gondolom, hogy a *Nyugat* – mint minden más, a magyar modernitással kapcsolatos téma – elbeszélhető a „zsidókérdés” szempontjából: magyarok, s újonnan jött, magyarrá váló zsidók interakciójaként. Akkor is így lenne ez – már csak tudományos alapon is –, ha nem végződött volna ez a történet ilyen tragédiában.

De abban végződött!

S ezért, ha nem e szempont mentén mesélünk el, akkor az emlékezés, a tisztességes eltemetés, a holokauszt áldozatainak adandó tiszteltetés erkölcsi parancsát hágnánk át. S mint említettük, nem jutnánk el saját magunkig sem, a saját történetünk birtokbavételéhez és megemésztéséhez. S az abból esetleg leszűrhető tanulságokhoz és döntésekhez.

(S hogy ez eddig miért nem történt meg, az szomorú távlatokra enged következtetni, de nem von le semmit sem a magunk vagy a magam felelősségéből.)

A magyar zsidó és a magyar elbeszélés története abban összegezhető, hogy a zsidók itt voltak Magyarországon, megvetették a modernitás alapjait gazdaságban, tudományban, művészetben, irodalomban, s lehet, kezdeményező szerepükönél fogva az általuk megteremtett terekben vezető pozíciókra is szert tettek. Ez a folyamat meghatározott történelmi és földrajzi térben, Nagy-Magyarországon, az Osztrák-Magyar Monarchia kereteiben ment végbe. A Trianon utáni Magyarországon ez a modernitás és maguknak a zsidóknak társadalmi szerepe is védekező helyzetbe, folyamatos visszaszorulásba, s majd a holokausztban (1939-1945) megsemmisítésre került.

A zsidókat megölték, de – mint Freud utolsó, a holokauszt szele megcsapta *Mózes*e elbeszéli – egykori létezésük a meggyilkoltak szelleme formájában hat: él – a magyar és modern kultúrában. (Élő vagy élni igyekvő, vagy inkább „halott arcán növvő szakáll életjelenségeket” produkáló zárványai – mint ezt nap mint nap tapasztaljuk, csak belezavarnak ebbe a tragikumában fenséges felettes énbe átplántálódó folyamatban örökké merevedő életbe.)

Ennek a története – mint regény – átláthatóan kristályosodott ki a *Nyugat* történetében.

Ha a körülmények engedik, ezt fogjuk el- és tovább beszélni a *Múlt és Jövő* őszi, 2008/3-as számában.

Jeruzsálem, 2008. március

KIADÓNK GONDOZÁSÁBAN MOST JELENT MEG

Komlós Aladár kalandos körülmények közt megtalált hiánypótló műve az 1997-es kiadása óta több utánnyomást ért meg, s hosszú ideje hiánycikk. Kiadónk most kartonált kötésben teszi újra hozzáférhetővé, hogy a benne foglalt tudás szélesebb kör, s egy újabb nemzedék művelődésében hathasson.

„A könyvem már a nyomdába küldték, amikor a Múlt és Jövő kiadójától megkaptam a nagy magyar irodalomtörténész, Komlós Aladár posztumusz munkáját, *A magyar zsidóság irodalmi tevékenysége a XIX. században* címmel. Mesteri mű, kivételesen gazdag eredeti dokumentumokban, s ezért remélem, hogy lefordítják nyugati nyelvekre, s persze franciára is. Meg vagyok győződve, hogy kivételes nemzetközi figyelemben fog részesülni.”

Fejtő Ferenc *Hongrois et Juifs* című könyve végéhez fűzött jegyzete

A KÖTET KAPHATÓ A JOBB KÖNYVESBOLTOKBAN ILLETVE MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉGBEN. ÁRA: 3900 FT